

MONITOR HOSPODÁRSKEJ POLITIKY

ROČ. 1, Č.1 / SEPTEMBER 2016
KHP, NHF, EUBA

**TÉMA ČÍSLA:
SPRACOVATEĽSKÝ
PRIEMYSEL
VO V4**

- AKO OVPLYVNILI EUROFONDY INVEŠTÍCIE V SR V ROKU 2015
- PREČO JE SPRACOVATEĽSKÝ PRIEMYSEL DÔLEŽITÝ?
- POHĽAD DO ČIAS TRANSFORMÁCIE

EDITORIÁL

Milí naši čitatelia,

Dostáva sa k vám prvé vydanie nášho časopisu, ktorým chceme osloviť širokú odbornú verejnosť a študentov ekonómie. Chceli by sme prezentovať naše pohľady na realitu v hospodárskom dianí na Slovensku a v regióne strednej a východnej Európy. Tým chceme prispieť k popularizácii vednej oblasti, ktorej sa s nadšením venujeme: hospodárskej politike, makroekonomickej analýze, otázkam hospodárskeho vývoja, odvetvovým a sektorovým analýzám.

Každé vydanie bude členené do troch sekcií: tá prvá prinesie analýzu aktuálnych ekonomických trendov a hospodársko - politických problémov, druhá sekcia bude hlavnou témou čísla, a tretia prinesie kratšie a rôznorodejšie príspevky: recenzie a tipy na literatúru, zaujímavosti z hospodárskej politiky, historické pohľady a pod. Iniciátorom vydávania tohto časopisu je Katedra hospodárskej politiky NHF Ekonomickej univerzity v Bratislave.

Ponúkame však priestor aj odborníkom z iných pracovísk a taktiež aj tvorbe našich študentov (či spoločným prácam so študentmi).

Veríme, že takto sa nám podarí vytvoriť aj zaujímavý doplnkový informačný zdroj pre študentov aj príležitosť na komunikáciu s kolegami, tvorcami hospodárskej politiky, predstaviteľmi podnikov a všetkými, ktorých zaujímajú problémy ekonomiky Slovenska a okolitého regiónu. Preto chceme naše príspevky tvoriť odborne fundovane, zato však bez zaťaženia náročnejším matematicko-štatistickým aparátom - záleží nám na čitateľnosti príspevkov širšou odbornou verejnosťou. Reakcie a námety od čitateľov nám pomáhajú uvidieť to, čo sme možno nepostrehli - a preto ich vítame.

Karol Morvay

OBSAH

AKTUALITY

Dobíhanie eurofondov pomohlo naštartovať slovenské investície v roku 2015.....	4
Oživenie spotreby domácností je spoločnou črtou.....	6

TÉMA ČÍSLA

Máta deindustrializácia rovnako krajiny V4 ako vyspelejšie štáty Európskej únie?.....	8
Prečo je spracovateľský priemysel dôležitý? Čo nevidíme v štatistikách....	11
Zaostávanie v kapitálovom vybavení priemyselných podnikov v SR: Prekonávame ho?	14
V slovenskom priemysle stále existujú „dva svety“	17

ZAÚJIMAVOSTI

Cenový šok na začiatku reforiem: prečo ceny prudko vyskočili nahor?.....	20
Nepriame súvislosti v ekonomike: ako ich odhaliť a preskúmať?	22
Fiškálna kapacita - je potrebná alebo zbytočná?	23
Číslo, ktoré nás zaujalo!	25

Príspevky členov Katedry hospodárskej politiky vznikli v rámci projektu ITMS 26240120032: „Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí“. Projekt bol spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Náklad: 50 ks

Šéfredaktor: Karol Morvay

Výkonný redaktor: Martin Hudcovský

Redakčná rada: Martin Lábaj, Martin Hudcovský, Kristína Petriková, Elena Fífeková, Daniela Pobudová.

Vydáva: Katedra hospodárskej politiky, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave.

ISSN: 2453-9287

Dobiehanie eurofondov pomohlo naštartovať slovenské investície v roku 2015

Martin Hudcovský
KHP, NHF, EUBA

Investície v SR v roku 2015 boli veľmi dôležitým prispievateľom k ekonomickému rastu krajiny. Dobiehanie programového obdobia 2007 - 2013 znamenalo veľmi výrazný nárast čerpania finančných prostriedkov z EÚ, avšak dôležitým faktorom pri ich využívaní by mala byť aj ich štruktúra, nie len ich samotný objem. To platí obzvlášť pri snahe pomocou nich intenzívne konvergovať k životnej úrovni krajín v západnej Európe.

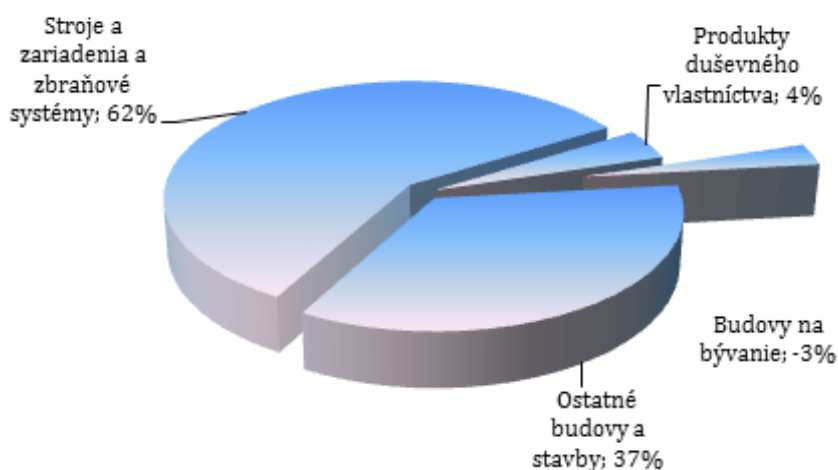
V roku 2015 bol jedným z najpozoruhodnejších makroekonomických javov zásadný medziročný nárast zložky investícií. Ten narástol o 14 % a veľkou mierou sa podieľal na ekonomickom raste krajiny. Najdôležitejšou zložkou, ktorá prispela k tomuto vývoju bolo intenzívne dočerpávanie fondov EÚ ešte z programového obdobia 2007 – 2013 s princípom n+2.¹ Dôležitou súčasťou investícií však nie je len ich kvantita, ale aj ich kvalitatívny aspekt, teda oblasti do ktorých smerovali.

SR ešte stále trpí pretrvávajúcim tzv. infraštruktúrnym dlhom, ktorý znamená, že veľká časť investícií (verejných) miery do oblasti budovania a rekonštrukcie infraštruktúry (či už cestnej alebo železničnej). Z dostupných údajov čerpania fondov EÚ vyplýva, že štvrtina všetkých vyčerpaných prostriedkov v programovom období 2007 – 2015 (n+2) smerovala práve do týchto dvoch oblastí (Systém ITMS). Slovensko patrí k podpriemerne vybaveným krajinám v oblasti hustoty diaľnic, keď v porovnaní napr. s ČR dosahujeme asi len približne polovičné hodnoty v počte metrov diaľnic na km² a s Rakúskom takmer tretinové (Factbook, 2016).

krajina zaostávanie, ktoré bolo kompenzované napr. nákupom prepravných zariadení (14 % z celkového nárastu). Avšak väčšina investícií v tejto kategórii smerovala najmä do oblasti výrobných podnikov, v ktorých slúžila na rozširovanie produkčných kapacít a služieb podnikov v dôsledku zrýchleného čerpania prostriedkov z EÚ.

Na druhej strane investície do IKT technológií, ktoré predstavujú veľký potenciál pre rozvoj poznatkovo náročne založeného hospodárstva majú v slovenskej ekonomike len marginálne zastúpenie. V porovnaní so susediacou ČR je pomer investícií do IKT k celkovým

Graf 1: Štruktúra prírastku investícií v SR (2015)

Viac prekvapujúci je fakt, že takmer dve tretiny (62%) všetkých investícií v roku 2015 smerovalo do kategórie obstarania strojov, zariadení (podľa ESA 2010 klasifikácie). Aj v tejto kategórii dosahuje

¹ Princíp "n+2" znamená, že krajina môže dočerpať finančné prostriedky z EÚ ešte dva roky po skončení programového obdobia.

Prameň: Štatistický úrad SR

investíciám badateľne menší (2,6 % v porovnaní s 7,5 % v ČR). Nič na tom nezmenilo ani minuloročný rast investícií, keď v SR predstavovali investície do IKT len 2 % z prírastku celkových investícií, zatiaľ čo v ČR to bolo až 8 %.

Jednou z najdôležitejších súčastí rozvoja ekonomiky

sú však nepochybne investície do kategórie duševného vlastníctva, ktoré v sebe zahrňujú výsledky vedy a výskumu, softvér, databázy a iné poznatkovo náročné aktíva. Už samotný podiel týchto investícií v SR napovedá, že tu existuje enormný rozdiel v štruktúre poznatkovo náročných investícií. V SR je ich podiel na celkových investíciách 7 %, v ČR 13 % a v susednom Rakúsku dokonca 20 %. Je nutné konštatovať, že bohužiaľ ani v tejto kategórii sa nevyskytol žiadny zásadný pozitívny posun. Investície sa v tejto kategórii síce v porovnaní s predchádzajúcim rokom zvýšili asi o 94 mil. €, ale táto suma predstavuje len 4 % z celkového prírastku.

To, že zásadným determinantom rastu investícií bolo práve dočerpávanie fondov EÚ je možné badať aj v distribúcií investícií podľa inštitucionálnych sektorov (ESA 2010). Najväčším investorom bol v ekonomike sektor verejnej správy (až 69 %) a to samozrejme z dôvodu veľkých štátnych investícií financovaných aj z prostriedkov EÚ.

Ako dôkaz silného vplyvu eurofondov na veľkosť investícií v roku 2015 môžeme použiť aj vývoj, ktorý prebieha v roku 2016. Už prvé odhady naznačovali, že veľkosť investícií sa významne oslabila a ich celkový

objem poklesol. Rok 2015 tak zostáva v tomto pohľade unikátny a jeho opakovanie nie je pravdepodobné a ani uskutočniteľné v najbližších rokoch. Ak by však nasledoval podobný scenár priebežného čerpania európskych prostriedkov (ako tomu bolo v tom minulom) aj v aktuálnom programovom období, nie je vylúčené, že veľkosť investícií bude graduálne rásť okolo roku 2020 (príp. 2022 ak by sa uplatnil opäť princíp $n+2$).

Z uvedených faktov vyvstáva otázka ako sa budú vyvíjať investície v slovenskej ekonomike, keď raz pominie možnosť čerpať finančné prostriedky z EÚ. Zdá sa, že práve infraštruktúrny dlh, ktorý krajina so sebou nesie z minulosti, má silný vplyv na alokáciu investícií na Slovensku. Nemalo by sa však zabúdať, že popri rozvoji infraštruktúrnej vybavenosti je nevyhnutné smerovať podstatne väčšie množstvo investícií aj do oblasti duševného vlastníctva. Ak sa tak nestane (a to bez ohľadu na to, či budú tieto investície financované súkromnými alebo európskymi prostriedkami), krajina bude naďalej slúžiť západným investorom skôr ako „montážna dielňa Európy“ a v ekonomickom rozvoji len s veľkými ťažkosťami dosiahne úrovne západných ekonomík, ku ktorým sa tak dlho snaží konvergovať.

Oživenie spotreby domácností je spoločnou črtou vývoja stredoeurópskych krajín

Karol Morvay
KHP, NHF, EUBA

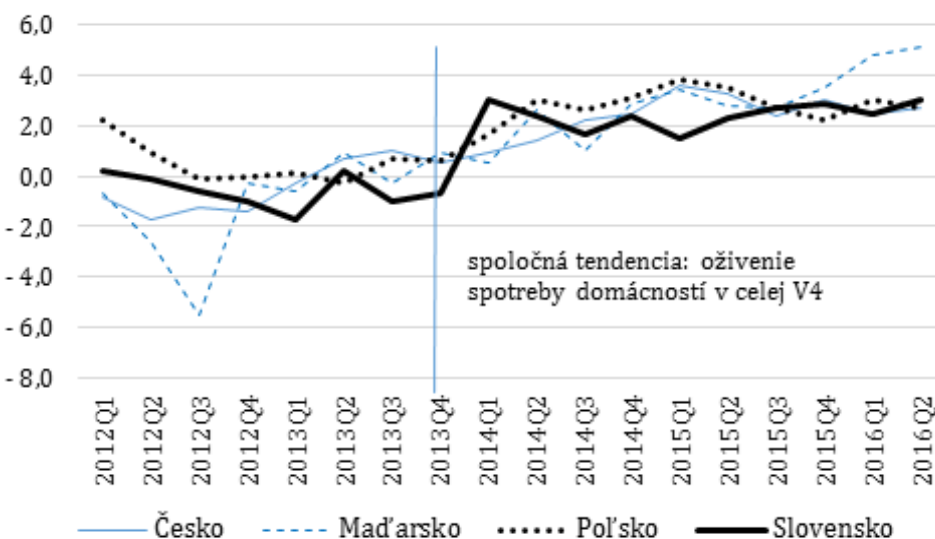
V uplynulých týždňoch sme sa v stanoviskách rôznych inštitúcií, ale hlavne v mediálnych komentároch frekventovane stretali s tvrdeniami v tom zmysle, že spotreba domácností sa stala motorom rastu v slovenskej ekonomike a práve ona má byť zodpovedná za udržanie tempa rastu HDP vysoko nad 3%. Chceme tu poukázať na dve veci: Jednak na skutočnosť, že oživenie spotreby domácností nie je slovenským špecifikom, ale spoločnou črtou minimálne v krajinách V4. Okrem toho pri povýšení spotreby domácností na motor rastu treba byť opatrný - nie je to až také jednoznačné ako by z prvotného pohľadu vyplývalo.

Prelom vo vývoji konečnej spotreby domácností v SR bol zaznamenaný v roku 2014. Od recesie v roku 2009 až po koniec roka 2013 spotreba domácností prechádzala stagnáciou až poklesom. To bolo spôsobené jednak nepriaznivým vývojom zamestnanosti a príjmov, ale aj negatívnymi očakávaniami, neistotou a nedôverou voči budúcemu vývoji ekonomiky (neistota a nedôvera vedú k odkladaniu výdavkov - spotrebných aj investičných). Od začiatku roka 2014 spotreba domácností kontinuálne rastie. Súvisí to so zlepšovaním vývoja na trhu práce, s priaznivejšou ekonomickou klímou (pozitívnejšie vnímanie situácie a priaznivejšie očakávania) a v neposlednom rade so stagnáciou až poklesom cenovej hladiny. Prípád slovenskej spotreby domácností však nie je špecifický: podobný vývoj bol zaznamenaný v celom regióne V4 (graf 1).

Možno to vnímať ako pozitívny signál, spája sa s tým rast materiálnej životnej úrovne. V minulosti sa vo vývoji ekonomiky SR často objavovala situácia, keď bol rast ekonomiky ťahaný vonkajším dopytom (teda rástol hlavne export zo SR) pri zaostávajúcom raste domáceho dopytu (ktorého najväčšou časťou je práve

spotreba domácností). Aktuálny vývoj je iný: domáci dopyt a v ňom spotreba domácností výrazne rastú a skutočne prispievajú k rastu ekonomiky. To však nemožno chápať tak, že zmena v spotrebnom

Graf 1: Tempo rastu konečnej spotreby domácností v krajinách V4
(reálna zmena oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka, v %)

Prameň: Eurostat

Poznámky: z hodnôt vypočítaných reťazením objemov.

správaní domácností „potiahla“ aktuálny ekonomický rast Slovenska, ako to vyplýva zo zjednodušeného mediálneho obrazu. Oživená spotreba domácností síce prispela k tomu, aby sa aktuálny ekonomický rast v SR držal na celkom atraktívnej úrovni (nad 3%), nie je však jediným dôvodom ani jediným motorom rastu.

Pre podloženie tohto tvrdenia volíme podiely spotreby

domácností na prírastku celkového agregátneho dopytu a na prírastku HDP (tabuľka 1). Posledný dostupný údaj v čase prípravy tohto textu bol za druhý štvrťrok 2016, tak ho porovnávame s druhými štvrťrokmi predchádzajúcich rokov (vyhýbame sa tým problému sezónnych výkyvov v spotrebe).

A uvedené hodnoty nepredstavujú dramatickú zmenu v porovnaní s rokmi 2014 – 2015. Z toho vyplýva, že spotreba domácností v súčasnosti skutočne prispieva k rastu ekonomiky. Ale sú tu aj iné zložky dopytu, ktoré vplyvajú podobne (ide hlavne o export, ktorý tu však nie je predmetom pozornosti).

Tabuľka 1: Podiel konečnej spotreby domácností na prírastkoch agregátneho dopytu a HDP v krajinách V4 (v druhom štvrťroku príslušných rokov)

	2010Q2	2011Q2	2012Q2	2013Q2	2014Q2	2015Q2	2016Q2
Podiel spotreby domácností na prírastku agregátneho dopytu (1)							
Česko	0,03	0,01	-4,65	-0,14	0,06	0,14	0,16
Maďarsko	-0,29	0,20	0,32	0,07	0,11	0,15	0,32
Poľsko	0,14	0,32	0,34	-0,39	0,21	0,37	0,20
Slovensko	0,01	-0,04	-0,03	0,03	0,18	0,13	0,18
Podiel spotreby domácností na prírastku HDP (2)							
Česko	0,14	0,04	0,69	-0,28	0,25	0,31	0,35
Maďarsko	-4,99	0,76	0,79	0,33	0,32	0,50	0,98
Poľsko	0,46	0,49	0,24	-0,17	0,55	0,67	0,54
Slovensko	0,03	-0,19	-0,04	0,10	0,52	0,37	0,43

Prameň: vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u

Poznámky: (1) medziročný prírastok konečnej spotreby domácností / medziročný prírastok agregátneho dopytu

(2) medziročný prírastok konečnej spotreby domácností / medziročný prírastok HDP

Počítané zo sezónne neočistených hodnôt v bežných cenách.

Aj v tomto zobrazení vidno nápadný zlom vo vývoji medzi rokmi 2013 a 2014. Od tohto zlomu sa udržiava relatívne vysoký kladný podiel spotreby domácností na prírastkoch agregátneho dopytu alebo prírastkoch HDP. Rozhodne však nemožno tvrdiť, že by spotreba domácností v súčasnom období bola jediným a rozhodujúcim ťahúňom rastu ekonomiky: spotreba domácností zodpovedala za 18 % medziročného prírastku agregátneho dopytu v SR (súčet vonkajšieho aj vnútorného dopytu po finálnych produktoch) a za 43 % prírastku nominálneho HDP.

Obnovený rast spotreby domácností v celej V4 nijako neprekvapuje po rokoch jej stagnácie, poklesu či odkladania. Pre spoločnosť je dobrou správou, že spotreba domácností v SR rastie. Ale pre národohospodára je dôležitou správou aj to, že tento rast spotreby nie jediným a výlučným zdrojom rastu ekonomiky. Rast ekonomiky teda nestojí na jedinom pilieri.

Máta deindustrializácia rovnako krajiny V4 ako vyspelejšie štáty Európskej únie?

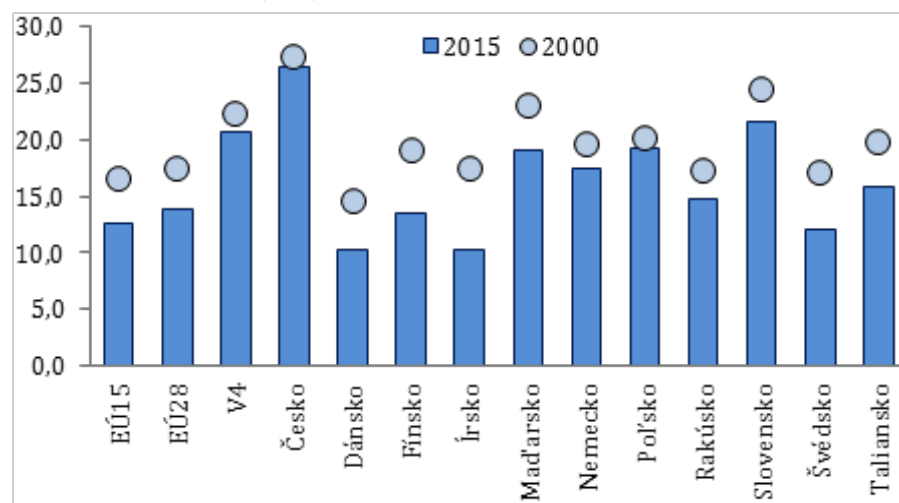
Elena Fífeková
KHP, NHF, EUBA

Deindustrializačné procesy sa začali prejavovať v priemyselne vyspelých ekonomikách od konca päťdesiatych rokov najskôr poklesom podielu priemyslu a priemyselnej výroby¹ na zamestnanosti a následne aj na hrubom domácom produkte. Príspevok načrtáva rozsah deindustrializačných procesov v EÚ a krajinách V4 a poukazuje na možné skreslenia, ktoré sa v hodnotení rozsahu deindustrializácie vyskytujú.

Rast európskeho hospodárstva v rozhodujúcej miere závisí od rozvoja priemyselnej výroby, ktorá je dôležitým zdrojom inovácií, rámcuje úroveň exportu a konkurenčnej schopnosti, stimuluje dopyt a podporuje rast zamestnanosti v ďalších odvetviach hospodárstva, najmä v službách. V Európskej únii

V krajinách EÚ, podobne ako v ostatných hospodársky vyspelých regiónoch sveta, prebieha postupné znižovanie váhy priemyselnej výroby na celkovej zamestnanosti a HDP (tento proces sa označuje ako deindustrializácia). V priebehu ostatných

Graf 1: Podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe na celkovej zamestnanosti v EÚ (v %)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Poznámky: Z pôvodných členských štátov sú v grafe zobrazené iba krajiny, v ktorých podiel priemyselnej výroby na zamestnanosti, resp. pridanej hodnote v hospodárstve dosahuje aspoň priemernú úroveň.

vytvára priemyselná výroba približne 21% HDP a 20 % celkovej zamestnanosti - viac ako 30 miliónov pracovných miest v 230 000 podnikoch, väčšinou malých a stredných. Zároveň každé pracovné miesto v priemysle podmieňuje tvorbu dvoch pracovných miest vytvorených s službách.²

¹ Odvetvie priemyslu zahŕňa okrem priemyselnej výroby aj ťažbu a dobývanie a dodávky elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu.

² Európska komisia 2016: *Innovation in Manufacturing*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/industrial_technologies/innovation-in-manufacturing_en.html.

dvadsiatych rokov zaniklo v priemyselnej výrobe EÚ vyše 6,5 miliónov pracovných miest a od roku 2000 viac ako 5,7 milióna (k najvýraznejšiemu poklesu zamestnanosti došlo v roku 2009). Uvedená skutočnosť odráža dopady tak rozsiahlych inovácií, technologických zmien ako aj zostrujúcej sa konkurencie na globálnom trhu. Všetky tieto faktory vytvárajú priestor, prípadne tlak na zvyšovanie produktivity práce, ktorá umožňuje zvyšovať objem výroby bez nárokov na tvorbu pracovných miest. K mierne pozitívnemu vývoju v oblasti zamestnanosti v priemyselnej výrobe došlo v období ostatných dvoch rokov, kedy bolo vytvorených viac ako 244 tisíc pracovných miest, z toho viac ako polovica (145 tisíc) v krajinách V4.

Ako vidieť na grafe 1, deindustrializačné procesy v zamestnanosti prebiehajú v ostatných rokoch s väčšou intenzitou v pôvodných členských štátoch EÚ ako v krajinách V4. Kým v pôvodných členských štátoch došlo v rokoch 2000 - 2004 k zníženiu relatívneho podielu zamestnanosti³ v priemyselnej výrobe o 4,1 p. b., v krajinách V4 predstavovalo uvedené zníženie iba 1,5 p. b.. V súčasnom období sa zamestnanosť v priemyselnej

³ Relatívny podiel vyjadruje podiel štruktúrnej charakteristiky na celku (napr. podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe na celkovej zamestnanosti v ekonomike).

výrobe na celkovej zamestnanosti podieľa vo V4 viac ako jednou pätinou a výrazne prevyšuje priemer EÚ.

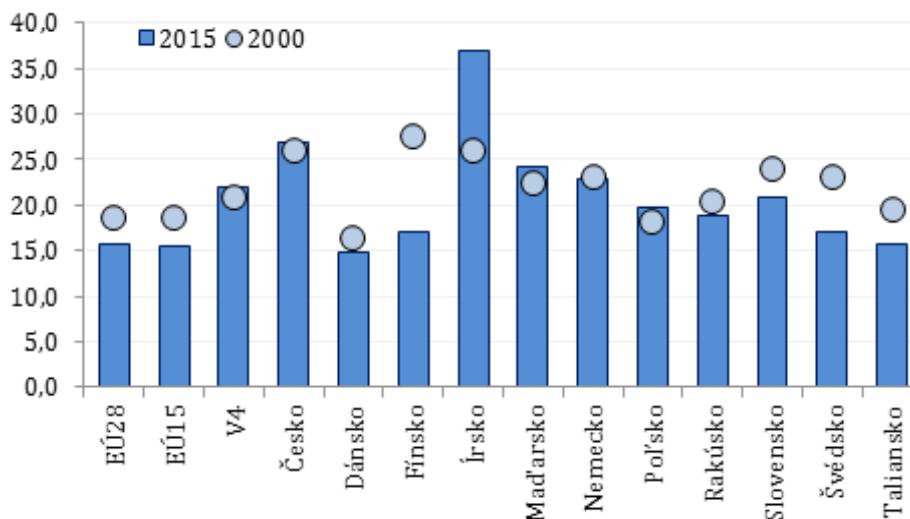
Nadpriemerný podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe v krajinách V4 je podmienený jednak ich historickým vývojom (predovšetkým v Českej republike, ale aj na Slovensku) a tiež skutočnosťou, že tieto krajiny boli a sú z hľadiska svojich komparatívnych výhod atraktívne pre zahraničných investorov (a to tak pre lokalizovanie nových priemyselných výrobných kapacít). Aj napriek uvedenej skutočnosti je tvorba pracovných miest v tomto regióne limitovaná značnou váhou kapitálovo náročných odvetví a výrazným rastom produktivity práce. K najvýraznejšiemu zníženiu váhy zamestnanosti v priemyselnej výrobe v priebehu rokov 2000-2014 došlo v Maďarsku (3,9 p. b.) a na Slovensku (takmer 3 p. b.). Dlhodobý negatívny vplyv priemyselnej výroby na vývoj zamestnanosti na Slovensku sa v období ostatných dvoch rokov zastavil a priemyselná výroba v súčasnom období prispieva k rastu celkovej zamestnanosti. Pomerne stabilný podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe si udržiava Česko a Poľsko, kde došlo k zníženiu podielu zamestnanosti v priemyselnej výrobe rámcovo o 1 p. b., pričom Česko dosahuje v rámci krajín EÚ najvyšší podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe (26,4 %).

Úzkym miestom vývoja zamestnanosti je nástup štvrtej priemyselnej revolúcie (aplikácia digitálnych technológií a robotizácie), ktorá proces deindustrializácie v tejto oblasti prudko urýchli.

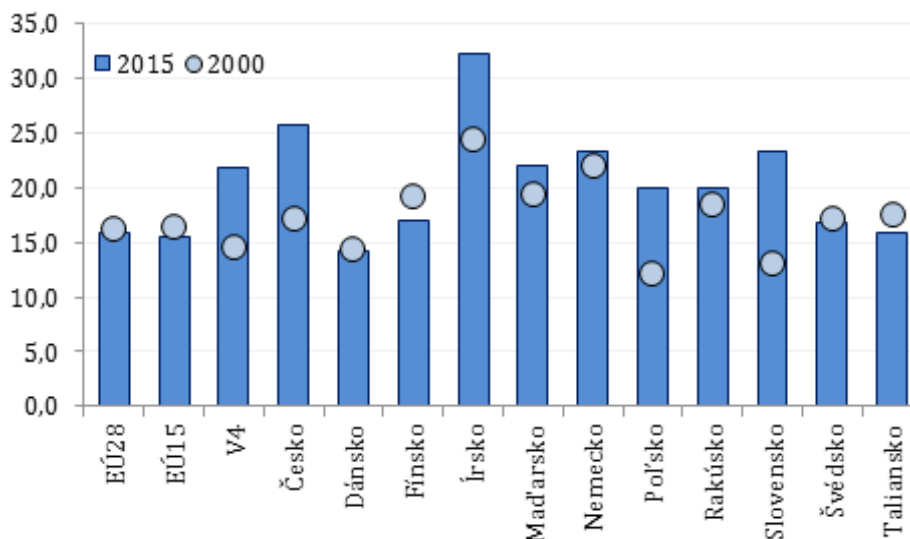
Menej viditeľný je proces deindustrializácie v štruktúre tvorby hrubej pridanej hodnoty⁴, nakoľko postupné znižovanie váhy priemyselnej výroby je spravidla sprevádzané jej absolútnym rastom. V rozpätí rokov 2000-2015 klesol podiel hrubej

Graf 2: Podiel hrubej pridanej hodnoty v priemyselnej výrobe na hrubej pridanej hodnote EÚ

A) v %, b.c.

B) v %, s.c. roku 2010

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

pridanej hodnoty vytvorenej priemyselnou výrobou na celkovej hrubej pridanej hodnote EÚ z 18,6 % na 15,8 %, teda o 2,8 p. b., pričom objem hrubej pridanej hodnoty vzrástol 1,3 krát. Aj keď uvedený trend je v jednotlivých krajinách rozdielny, proces deindustrializácie sprevádza vývoj priemyselnej výroby vo väčšine krajín. Je ovplyvnený najmä rastom produktivity práce v priemyselnej výrobe, ktorá je vyššia ako v ostatných odvetviach hospodárstva. Rast produktivity práce v priemyselnej výrobe umožňuje znižovanie jednotkových cien priemyselných produktov, čo v konečnom dôsledku vedie k zníženiu váhy priemyselnej výroby v štruktúre tvorby hrubej pridanej hodnoty (eliminovať vplyv produktivity práce je možné použitím stálych cien základného obdobia, nakoľko vylučujú vplyv zmien trhových cien).

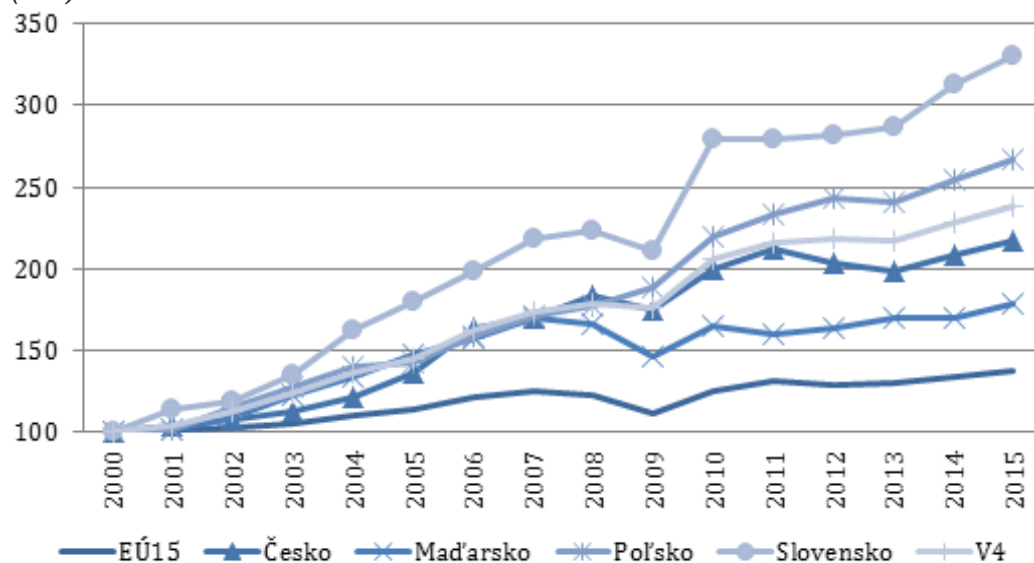
Na grafe 2 vidieť, že eliminovanie vplyvu produktivity

⁴ V medzinárodnom porovnaní nie je možné z hľadiska dostupnosti údajov skúmať štruktúru tvorby HDP, nakoľko údaje v odvetvovom členení nie sú dostupné. Preto sa na uvedený účel používa ukazovateľ hrubej pridanej hodnoty.

práce na vývoj hrubej pridanej hodnoty mení pohľad na rozsah deindustrializačných procesov. Na rozdiel od bežných cien, v stálych cenách dochádza

hodnote na Slovensku, keď v stálych cenách došlo k jej posilneniu o 10,4 p. b. (v bežných cenách sa podiel uvedený podiel zvýšil o viac ako 3 p.b.). Rovnako

Graf 1: Podiel zamestnanosti v priemyselnej výrobe na celkovej zamestnanosti v EÚ (v %)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

iba k miernemu poklesu podielu hrubej pridanej hodnoty v priemyselnej výrobe v EÚ15, pričom v krajinách V4 sa tento podiel výrazne zvyšuje (o 7,3 p. b.). Rozdielny vývoj relatívneho podielu v krajinách V4 v porovnaní s pôvodnými členskými štátmi EÚ je dôsledkom skutočnosti, že krajiny V4 boli schopné v rozpätí rokov 2000 až 2015 razantnejšie zvyšovať svoju produktivitu práce (graf 3).

Najvýraznejšie sa vplyv produktivity práce prejavil v posilnení váhy priemyselnej výroby na hrubej pridanej

eliminovanie zníženia cien prispelo k výraznému posilneniu postavenia priemyselnej výroby v štruktúre tvorby hrubej pridanej hodnoty v Česku a v Poľsku (v Maďarsku bolo posilnenie najmenej výrazné).

Zvýšenie podielu priemyselnej výroby v štruktúre tvorby reálnej hrubej pridanej hodnoty v krajinách V4 síce zodpovedá strategickým cieľom EÚ (t.j. zvýšiť podiel priemyslu v jednotlivých

krajinách), ale nezakladá dôvod pre veľký optimizmus. Vnútorná štruktúra priemyselnej výroby v krajinách V4 totiž zodpovedá viac industriálnej ako postindustriálnej etape rozvoja (napr. vysoký podiel fixného kapitálu, nízka miera pridanej hodnoty, nedostatočné zastúpenie vlastného výskumu a pod.), čo môže vytvárať vážne problémy pri zvládaní nárokov kladených na rozvoj priemyselnej výroby štvrtou priemyselnou revolúciou a koncepciou udržateľného rozvoja priemyslu v súvislosti s klimatickými zmenami.

Prečo je spracovateľský priemysel dôležitý? Čo nevidíme v štatistikách...

Martin Lábaj
KHP, NHF, EUBA

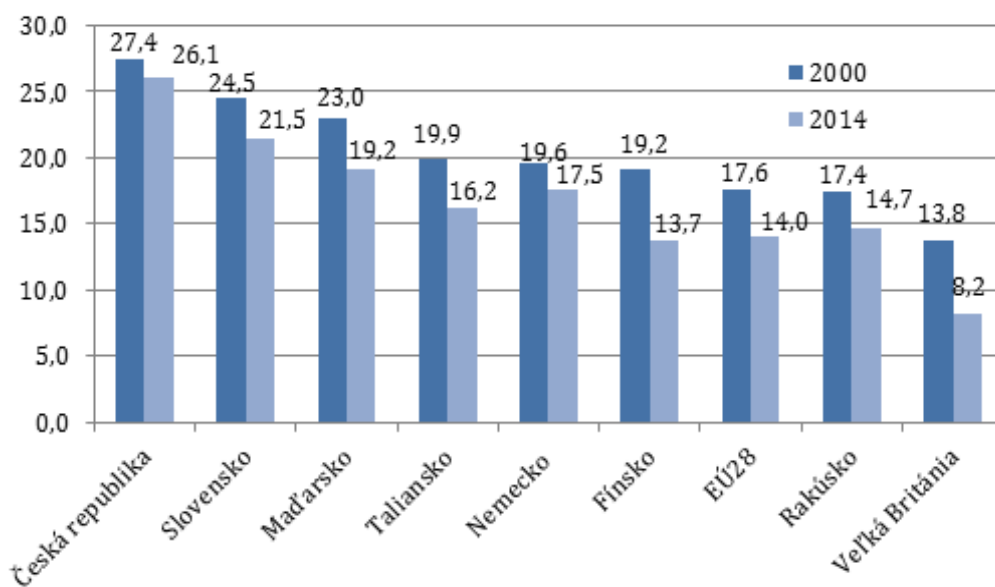
Erika Stracová
KHP, NHF, EUBA

Počet zamestnancov v spracovateľskom priemysle vo vyspelých krajinách sveta v posledných dekádach postupne klesal. Zároveň klesal aj podiel pridanej hodnoty vytvorenej v priemysle na celkovej pridanej hodnote v bežných cenách. Tzv. deindustrializácia ekonomík nepostihla iba vyspelé západné ekonomiky, ale aj veľkú časť rozvíjajúcich sa ekonomík, krajiny strednej a východnej Európy nevynímajúc. Znamená to, že priemysel je pre dobré fungovanie ekonomiky, tvorbu zamestnanosti či pridanej hodnoty, čoraz menej dôležitý? Nemali by sme namiesto podpory nových aktivít v spracovateľskom priemysle radšej uprednostňovať rôzne typy služieb? V tomto článku uvádzame dôvody, prečo je odpoveď „áno“ na vyššie položené otázky unáhlená, a prečo treba byť s odsúvaním spracovateľského priemyslu na druhú koľaj opatrný.

Výrazné zníženie podielu zamestnanosti v spracovateľskom priemysle zaznamenali len niektoré krajiny, ako napríklad Veľká Británia, v ktorej

trend vývoja pred nás stavia otázky o perspektívach rozvoja priemyslu v jednotlivých krajinách a jeho význame pre národné hospodárstvo.

Graf 1: Podiel zamestnanosti v spracovateľskom priemysle na celkovej zamestnanosti vo vybraných krajinách (v %)

Prameň: EUROSTAT, National Accounts employment data by industry.

už aj tak nízky podiel klesol z 13,8 % v roku 2000 na 8,2 % v roku 2014. Poklesu sa však nevyhli ani tradične priemyselné krajiny Západu, ako Nemecko, v ktorom dnes pracuje v spracovateľskom priemysle len niečo vyššie 17 % zamestnancov, kým ešte v roku 2000 to bolo takmer 20 %. Na Slovensku klesol podiel zamestnanosti v spracovateľskom priemysle z 24,5 % v roku 2000 na 21,5 % v roku 2014. Takýto všeobecný

V roku 2014 zamestnávali na Slovensku tri etablované automobilky (VW, KIA a PSA-Peugeot) spolu okolo 16 000 zamestnancov, čo je menej ako 1 % z celkovej zamestnanosti. Vyprodukovali pritom automobily v hodnote približne 12 mld. EUR. Ak sa pozrieme na štatistiky pre celý automobilový priemysel, tak zistíme, že v roku 2014 zamestnával 63 000 ľudí (2,8 % celkovej zamestnanosti) a vytvoril 3,4 % hrubej pridanej hodnoty. Napriek tomu, že tieto čísla sú výrazne nad priemerom krajín Európskej

únie, samé o sebe nedosahujú také rozmery, ktoré by sme čakali, keď hovoríme o tom, že slovenská ekonomika je závislá od fungovania automobilového priemyslu. Slovensko je považované za automobilovú veľmoc (vyrábame najviac automobilov na jedného obyvateľa na svete), ale automobilový priemysel sa nezdá byť rozhodujúci pre tvorbu zamestnanosti a pridanej hodnoty v jeho národnom hospodárstve.

Ako rozlúsknuť tento paradox? Iste nebude veľkým prekvapením, ak začneme tým, že sa pozrieme na celý výrobný reťazec automobilového priemyslu. V štatistikách, na ktoré sme sa zamerali doteraz, sme videli len jeho časť, výsek, ktorý nevypovedá o celkovom obraze a význame výroby automobilov na Slovensku.

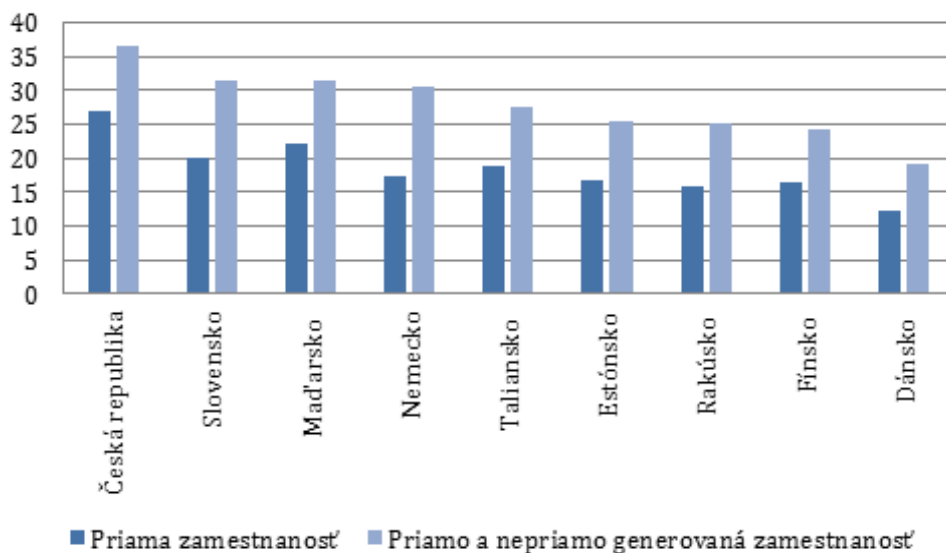
Zamestnanosť a pridaná hodnota, o ktorej sme písali a o ktorej sa bežne diskutuje, bola vytvorená buď priamo v automobilkách, ktoré finalizujú a vyvážajú automobily do zahraničia, alebo u dodávateľov komponentov a modulov, ktorých hlavná činnosť je produkcia pre automobilový priemysel. U nich však výrobný reťazec automobilového priemyslu nezačína. Aj títo dodávatelia potrebujú na svoju produkciu pre automobilový priemysel vstupy od iných dodávateľov, ktorí môžu pôsobiť v automobilovom priemysle, ale aj v iných odvetviach ekonomiky, napríklad strojárskom či elektrotechnickom priemysle. A tieto firmy taktiež potrebujú vstupy z iných firiem, gumené a plastové komponenty z gumárskeho priemyslu, rôzne farby a laky z chemického priemyslu, oceľ a rôzne zliatiny kovov z hutníckeho priemyslu, dopravu, skladovanie a iné služby firiem poskytujúcich obchodné služby. Navyše, ľudia, ktorí dostávajú za svoju prácu v automobilovom priemysle mzdy, vynaložia časť svojich príjmov na nákup tovarov a služieb, ktoré treba taktiež vyrobiť, čím generujú zamestnanosť a pridanú hodnotu v ďalších rozmanitých odvetviach, ktoré by bez nich nemali tak vysoký dopyt po svojich produktoch.

Ak budeme parafrázovať profesora Luptáčka z jeho prednášky pri prezentácii štúdie o národohospodárskom význame automobilového priemyslu na Slovensku, tak môžeme povedať, že: „zvýšený dopyt po automobiloch v Nemecku zvyšuje spotrebu potravinárskych výrobkov na Žitnom ostrove“ či konkrétnejšie „zvýšený dopyt po automobiloch v Nemecku zvyšuje spotrebu trdelníkov v Skalici“. Jedným z významných dodávateľov pre automobilky je aj firma INA v Skalici. Príjmy, ktoré zamestnanci v tejto firme získajú môžu okrem iného použiť na nákup dobre známej dobroty.

Ak máme komplexne zhodnotiť význam

automobilového priemyslu na Slovensku, alebo ktoréhokoľvek iného odvetvia, musíme vziať do úvahy zamestnanosť a pridanú hodnotu generovanú na všetkých stupňoch výrobného reťazca. Tento intuitívne zrejmy poznatok naznačuje riešenie uvedeného paradoxu, ale bez naplnenia číslami nedáva

Graf 2: Podiel priamo a nepriamo generovanej zamestnanosti spracovateľským priemyslom, 2011, (v %)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov

z World Input-Output Tables dostupných na www.wiod.org.

odpoveď, ktorú by sme čakali. Tak koľko zamestnancov na Slovensku je určitým spôsobom naviazaných na automobilový priemysel? Akú celkovú pridanú hodnotu vytvára? Ako to spočítať? Ekonomovia o opísaných kolobehových súvislostiach v ekonomike vedia a diskutujú minimálne od čias F. Quesnaya, ale až W. Leontief, americký ekonóm, ich v prvej polovici 20. storočia ako prvý formálne zachytil a preskúmal na údajoch za americkú ekonomiku, za čo dostal neskôr Nobelovu cenu za ekonómiu. Od tých čias sa tzv. input-output analýza, teda analýza ktorá skúma vzťahy medzi rôznymi vstupmi a výstupmi výrobného procesu, stala štandardným analytickým nástrojom v rukách ekonómov, ktorý umožňuje zodpovedať položené otázky (o tejto metóde sa dozvieme viac na s. 21 v recenzii knihy, ktorú sme pre vás pripravili na inom mieste v tomto časopise).

Ak aplikujeme na údaje za slovenskú ekonomiku uvedenú metódu, a spočítame, koľko zamestnancov a akú pridanú hodnotu generoval automobilový priemysel priamo, nepriamo (u dodávateľov v celom výrobnom reťazci) a indukované (cez dodatočnú spotrebu domácností), tak zistíme, že v roku 2014 vytváral takmer 200 000 pracovných miest a 10 % pridanej hodnoty celého národného hospodárstva. Automobilky samotné generovali

12 % celkovej produkcie, 6,7 % pridanej hodnoty a 6,3 % zamestnanosti na Slovensku. Jedno pracovné miesto v automobilkách vytvára 6 až 7 pracovných miest v ostatných odvetviach slovenskej ekonomiky. Podrobnejšie je význam automobilového priemyslu na Slovensku spracovaný v štúdiu Luptáčík a kol. (2014).¹

Rovnaký prístup môžeme uplatniť aj pri pohľade na význam celého spracovateľského priemyslu ako takého. Jeho význam totiž tiež nespočíva v tom, koľko zamestnancov zamestnáva priamo, alebo akú pridanú hodnotu vytvára, ale v tom, aké celkové efekty generuje pre slovenskú ekonomiku. Značná časť sektora služieb by totiž bez dobrého fungovania spracovateľského priemyslu nevznikla, pretože je naň priamo alebo nepriamo naviazaná. Veľkoobchod, maloobchod, doprava, skladovanie a iné obchodné služby závisia od dodávok pre rôzne firmy spracovateľského priemyslu. Ak prerozdélime zamestnancov na Slovensku a v iných vybraných krajinách podľa toho, pre akú časť finálneho dopytu priamo alebo nepriamo pracujú, dostaneme sa k číslam, ktoré uvádza graf 2.

Zatiaľ čo priama zamestnanosť v spracovateľskom priemysle sa s výnimkou Českej republiky pohybuje pod úrovňou 20 %, tak zamestnanosť, ktorú generuje dopyt po výrobkoch spracovateľského priemyslu je vo všetkých krajinách podstatne vyššia. V Česku, na Slovensku, v Maďarsku a Nemecku je priamo a nepriamo generovaná zamestnanosť spracovateľského priemyslu je vo všetkých krajinách podstatne vyššia. V Česku, na Slovensku, v Maďarsku a Nemecku je priamo a nepriamo generovaná zamestnanosť spracovateľského priemyslu nad 30 %, čo znamená, že približne každý tretí zamestnanec je priamo alebo nepriamo generovaný dopytom po spracovateľských výrobkoch. Aj v Dánsku, v krajine s veľmi nízkym podielom zamestnancov v priemysle, je takmer každé piate pracovné miesto priamo alebo nepriamo vytvorené dopytom po týchto výrobkoch. Význam priemyslu pre vytváranie zamestnanosti preto netreba podceňovať, pretože jednoduché štatistiky takéto väzby nezohľadňujú, napriek tomu, že z národohospodárskeho hľadiska sú veľmi dôležité.

Druhým faktorom, ktorý výrazne zvyšuje význam spracovateľského priemyslu, je tvorba inovácií. Existujú mnohé štúdie, ktoré preukazujú to, že práve spracovateľský priemysel je motorom inovácií v priemyselne vyspelých krajinách. Slovensko nie je

Tabuľka 1: Podiel podnikateľských výdavkov na VaV podľa odvetví v Slovenskej republike, priemer rokov 2011 až 2013

	Podiel na celkových podnikateľských výdavkoch na VaV	Podiel podnikateľských výdavkov na VaV na pridanej hodnote
Poľnohospodárstvo a ťažba ner. surovín	0,5%	0,05%
Strojársky priemysel	12,0%	0,78%
Automobilový priemysel	24,4%	2,24%
Ostatná priemyselná výroba	25,7%	0,60%
Energetika	0,0%	0,00%
Stavebníctvo	0,5%	0,02%
Obchod	1,1%	0,03%
Doprava a skladovanie	0,0%	0,00%
Vedecké a odborné činnosti	19,7%	1,47%
Nehnuteľnosti	0,0%	0,00%
IKT	10,7%	0,73%
Finančné služby	5,2%	0,43%
Ostatné služby	0,2%	0,00%
SPOLU	100,0%	0,33%

Prameň: EUROSTAT, Business enterprise R&D expenditure (BERD) by economic activity (NACE Rev. 2), 30.11.2015, vlastné úpravy.

Poznámky: Bez výdavkov, ktoré tvorili súčasť celkových výdavkov, bez alokácie na konkrétne odvetvie NACE Rev. 2.

výnimkou, o čom svedčia aj údaje v tabuľke č. 1.

Je pomerne známe, že v celkovom objeme výdavkov na výskum a vývoj Slovensko za vyspelými krajinami výrazne zaostáva a že aj v spracovateľskom priemysle sa do vedy a výskumu investuje menej. Napriek celkovo nízkym podnikateľským výdavkom na výskum a vývoj (len 0,33 % z pridanej hodnoty) je však dominantná časť z nich tvorená práve spracovateľským priemyslom. Z celkových podnikateľských výdavkov na VaV bolo v priemere za roky 2011 až 2013 vynaložených viac ako 60 % práve v priemysle, pričom v samotnom automobilovom priemysle bolo vynaložených takmer 25 % výdavkov na VaV. Práve automobilový priemysel ako jediný vynaložil viac ako 2 % vytvorenej pridanej hodnoty na výskum a vývoj.

Minimálne tieto dva faktory, nepriame efekty a inovácie, svedčia o tom, že napriek klesajúcemu podielu priamej zamestnanosti v spracovateľskom priemysle netreba jeho význam a národohospodárske efekty podceňovať. Rozvíjať služby je dôležité, ale mnohé služby by bez fungujúceho a prosperujúceho priemyslu nikdy nevznikli.

¹ Luptáčík, M. a kol. 2014. *Národohospodársky význam automobilového priemyslu na Slovensku*. Bratislava: Katedra hospodárskej politiky, NHF, EU v Bratislave, 2014.

Zaostávanie v kapitálovom vybavení priemyselných podnikov v SR: Prekonávame ho?

Karol Morvay
KHP, NHF, EUBA

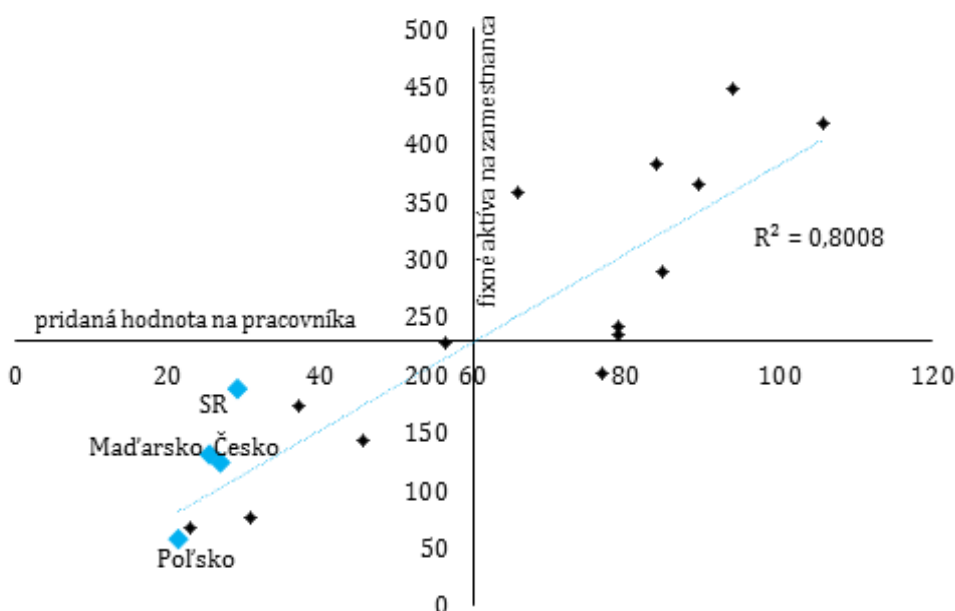
Slabá vybavenosť kapitálom bola jednou z typických črt rozvoja bývalých socialistických krajín. Tento jav, zvaný aj „podkapitalizovanosť“ podnikov, bol limitujúcim faktorom výkonu spracovateľského priemyslu. Predpokladáme, že v priebehu posledného obdobia sa problém podkapitalizovanosti zmiernil. Nárast kapitálového vybavenia v slovenskom spracovateľskom priemysle je zjavný, ale niečo mu ešte chýba...

Ak hodnotu investičného majetku podnikov (presnejšie fixných aktív) prepočítame na pracujúceho, získavame ukazovateľ kapitálovej vybavenosti, či vybavenosti pracovníka fixnými aktívami. Vybavenie pracovníkov aktívami rozhoduje aj o produktivite práce. Ako ukazuje graf 1, s vyššou hodnotou vybavenosti fixnými aktívami sa spája aj vyššia hodnota produktivity (počítanej ako pridaná hodnota na pracovníka). Slovensko a ostatné krajiny strednej a východnej Európy (SVE) sú v grafe 1

v ľavom dolnom kvadrante, kde sa spája relatívne nízka vybavenosť pracovníka fixnými aktívami a relatívne nízka produktivita. V rámci skupiny V4 mal slovenský spracovateľský priemysel najvyššie vybavenie pracovníka fixnými aktívami a najvyššiu produktivitu.

K dispozícii sú iba časové rady od roku 2004, aj tak však možno preukázať, že v slovenskom priemysle sa problém podkapitalizovanosti skutočne zmiernoval.

Graf 1: Kombinácie vybavenia pracovníkov fixnými aktívami a úrovne produktivity práce v spracovateľskom priemysle

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Poznámky: Obe dva parametre v tis. Eur, počítané z údajov bežných cenách. Fixné aktíva- stav v danom roku (naakumulovaná hodnota). Pridaná hodnota na pracovníka- ročný objem pridanej hodnoty vydelenej počtom pracovníkov. Počet pracovníkov zahŕňa zamestnancov aj samozamestnaných (SZČO). Údaje za rok 2013.

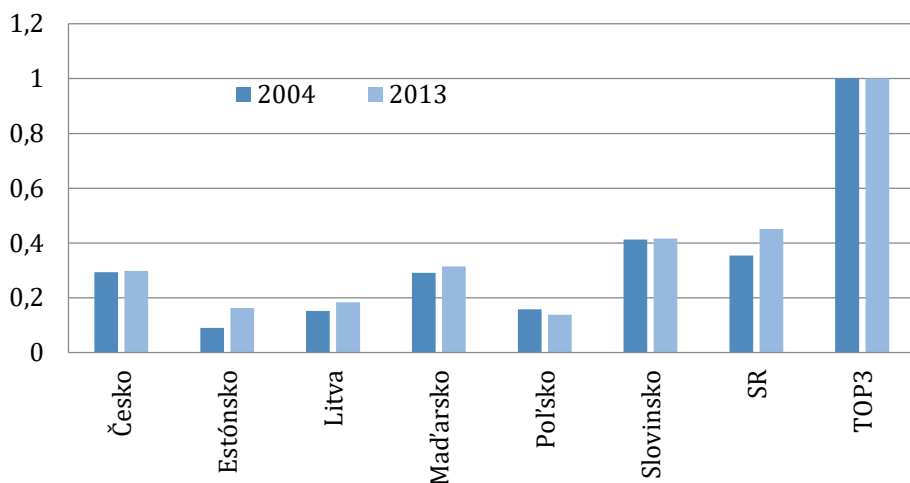
V grafe 2A je porovnaná vybavenosť fixnými aktívami v krajinách SVE s trojicou krajín s najvyššou úrovňou (TOP 3). Údaj za SR sa v roku 2013 dostal na najvyššiu úroveň v skupine SVE. Úroveň vybavenia fixnými aktívami v SR dosahovala v roku 2004 35,4% úrovne TOP 3, v roku 2013 dosiahla 45,2%.

Fixné aktíva podnikov však môžu mať rôznu skladbu – a táto skladba súvisí aj s charakterom činnosti podniku (zrejme nie je jedno, či je pracovník „vybavený“ stavbami a halami, strojmi, alebo

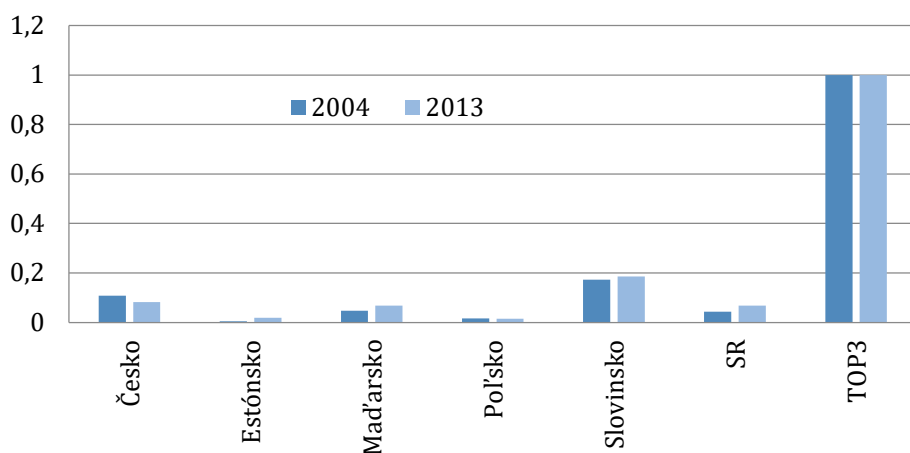
skôr výsledkami výskumu a softvérom). Štatistiky národných účtov umožňujú nahliadnuť do vnútornej štruktúry fixných aktív a sledovať zvlášť zložky ako stavby, stroje a zariadenia, dopravné prostriedky, hardvér a softvér, intelektuálne vlastníctvo atď.). Spracovateľský priemysel v SR relatívne menej

Graf 2: Kombinácie vybavenia pracovníkov fixnými aktívami a úrovne produktivity práce v spracovateľskom priemysle

A. Dobiehanie úrovne TOP 3 vo vybavenosti pracovníka celkovými fixnými aktívami (priemer TOP 3 = 1)

B. Dobiehanie úrovne TOP 3 vo vybavenosti pracovníka „intelektuálnymi“ aktívami (priemer TOP 3 = 1)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Poznámky:

- TOP3 v grafe 1A - priemer skupiny troch krajín s najvyššou mierou vybavenosti práce celkovými fixnými aktívami v spracovateľskom priemysle. V roku 2004 to boli Dánsko, Rakúsko a Holandsko. V roku 2013 Dánsko, Belgicko a Fínsko.

- TOP3 v grafe 1B - priemer skupiny troch krajín s najvyššou mierou vybavenosti práce „intelektuálnymi“ aktívami v spracovateľskom priemysle. V roku 2004 aj 2013 túto skupinu tvorili Nemecko, Francúzsko a Fínsko.

zaostáva pri porovnaní vybavenosti pracovníka celkovými fixnými aktívami (graf 2A). V rámci nich však veľmi výrazne zaostáva vo vybavenosti intelektuálnymi aktívami¹ (graf 2B). Ak sme už vyššie konštatovali, že úroveň vybavenia pracovníka fixnými aktívami dosahovala v SR 45,2% úrovne

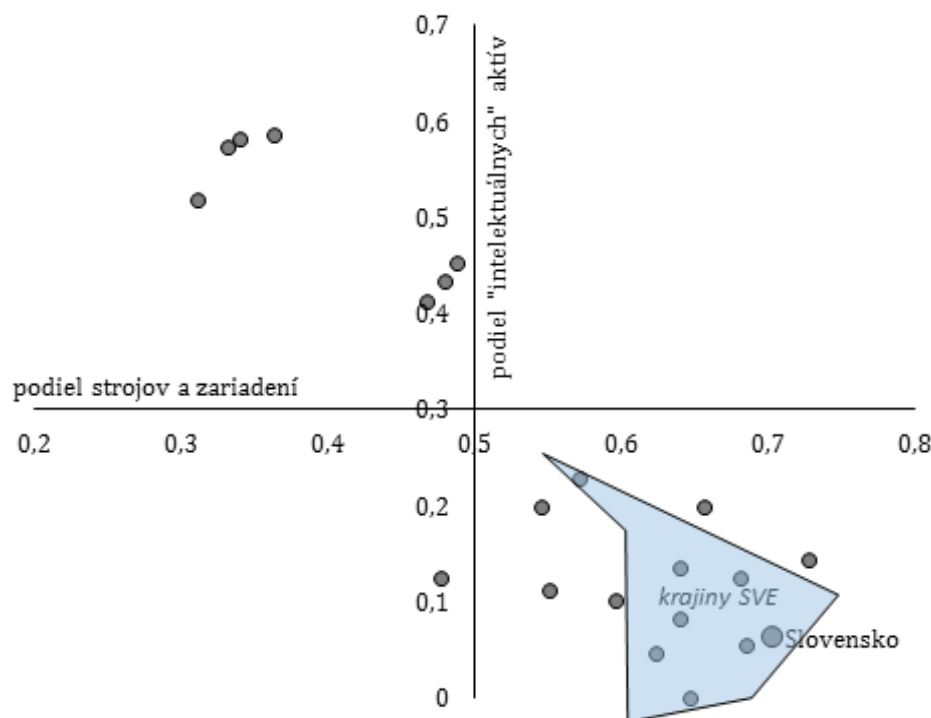
¹ Zjednodušene tu „intelektuálnymi“ aktívami nazývame produkty intelektuálneho vlastníctva (intellectual property products) ako sú softvéry, databázy, výsledky výskumu a vývoja a pod.

krajín TOP 3, tak úroveň vybavenia „intelektuálnymi“ aktívami dosahovala iba 6,7% úrovne TOP 3 (2013).

Možno diskutovať, či je pretrvanie nízkej vybavenosti intelektuálnymi aktívami v súlade s ambíciami rozvoja sofistikovaných priemyselných činností (Smart production, Industry 4.0). Pravdaže, intelektuálnu náročnosť a sofistikovanosť priemyselnej výroby sa dá zvyšovať dovážaním vyspelých strojov a zariadení, v ktorých je už zhmotnený intelekt (to je prípad predchádzajúceho vývoja v SR). Aj takáto stratégia je užitočná. Ale nízke hodnoty „intelektuálnych“ aktív napovedajú, že sa neuplatňuje domáci intelektuálny potenciál a ekonomika je odkázaná na ten dovážaný, už zhmotnený v dovážaných výrobných linkách, projektoch, progresívnych materiáloch a podobne. Pre dlhodobú konkurenčnú schopnosť to môže byť problém. Dosiahnutie špičky v konkurencieschopnosti a zotrvanie na nej vyžaduje, aby popri napodobňovaní a dovoze špičkových výrobkov a výrobných postupov si ekonomika bola schopná tvoriť aj tie vlastné „vylepšenia“. Preberanie je užitočné až nevyhnutné v istej fáze vývoja, na to však má naviazať vlastné, domáce inovovanie. A k tomu slúžia aj zmieňované „intelektuálne“ aktíva.

Ďalej sústredíme pozornosť na skladbu prírastku investičného majetku (použijeme k tomu indikátor tvorba hrubého fixného kapitálu, zjednodušene fixné investície). Graf 3 ukazuje, že v krajinách SVE vrátane SR bol zaznamenaný mimoriadne vysoký podiel strojov a zariadení na celkových fixných investíciách (pravý dolný kvadrant grafu) pri malom podiele „intelektuálnych“ aktív, vo vyspelých krajinách naopak (ľavý horný kvadrant). Zjednodušene povedané: vo vyspelých štátoch EÚ prevažujú investície do intelektuálneho vlastníctva, v krajinách SVE do strojov. Zjavne tak prebieha akási reštrukturalizácia investícií vo vyspelých ekonomikách, posilňuje sa váha intelektuálneho vlastníctva na úkor váhy strojov a zariadení (a iných zložiek ako napr. stavby). Krajiny strednej a východnej Európy v tejto reštrukturalizácii investičného majetku výrazne zaostávali.

Graf 3: Podiely strojov a zariadení a „intelektuálnych“ aktív na celkových fixných investíciách (v spracovateľskom priemysle)

Prameň: Vlastné výpočty podľa údajov Eurostat-u.

Poznámky: Priemerné hodnoty za obdobie 2000-2014. SVE-
stredná a východná Európa, bývalé socialistické štáty. Údaje
počítané z hodnôt v bežných cenách.

Pravda, takáto odlišnosť v štruktúre investícií v krajinách SVE má svoje – aspoň čiastočné - vysvetlenie aj v tom, že krajiny, v ktorých boli podniky výrazne podkapitalizované (SVE) potrebovali v uplynulom období výrazne zvyšovať svoju vybavenosť všetkými druhmi investičného majetku (napr. strojmi a zariadeniami- ktorých nadobudnutie

mohlo byť pri danej úrovni rozvoja prioritné). Potom je logické, že pri akútnej potrebe navyšovať všetky druhy investičného majetku nemôže byť podiel nadobúdania „intelektuálnych“ aktív taký vysoký ako vo vyspelých ekonomikách. V tom istom období vo vyspelých ekonomikách podniky netrpeli takou všeobecnou podkapitalizovanosťou a nemuseli masívne „naberať“ všetky druhy majetku- mohli sa ďaleko výraznejšie sústrediť na nadobúdanie tých progresívnejších zložiek majetku. S ústupom všeobecnej podkapitalizovanosti podnikov v SR (a SVE) vzniká očakávanie, že sa bude výrazne posilňovať váha „intelektuálnych“ aktív pri ďalšom rozširovaní majetku.

Možno potvrdiť, že vybavenosť pracovníka investičným majetkom sa v priemysle SR výrazne zlepšila. Problém tzv. podkapitalizovanosti sa zmiernil. Vybavenosť tou najprogresívnejšou zložkou majetku- „intelektuálnymi“ aktívami- však priepastne zaostáva. Ak chce štát podporovať nadobúdanie majetku podnikov, mohol by sa orientovať na podporu nadobúdania práve takýchto zložiek podnikového majetku (nie na akýkoľvek majetok).

V slovenskom priemysle stále existujú „dva svety“

Rastislav Bielik
absolvent KHP, NHF, EUBA

Karol Morvay
KHP, NHF, EUBA

V minulosti už bolo poukazované na to, že podniky v zahraničnom alebo medzinárodnom vlastníctve dosahujú diametrálne odlišné výkonové parametre ako podniky v tuzemskom vlastníctve.¹ To neprekvapilo, veď práve od prichádzajúcich silných zahraničných investorov sa očakávala vysoká úroveň týchto ukazovateľov. Vytvorenie dvoch svetov: sveta vysokoproduktívnych podnikov v zahraničnom vlastníctve a sveta zaostávajúcich podnikov v tuzemskom vlastníctve bolo v určitom období pochopiteľné. Teraz si však kladieme otázku, či sa postupom času ukazovatele podnikov v tuzemskom a „vonkajšom“ vlastníctve zblížujú, alebo sa zachováva priepastný rozdiel medzi nimi.

Sústreďujeme sa tu na ukazovatele produktivity a miezd a pokúšame sa interpretovať súvislosť medzi nimi. V priemysle nám oficiálne štatistiky² ľahko umožňujú pozorovať, ako sa odlišujú ukazovatele podnikov podľa ich vlastníctva (v iných sektoroch je takéto sledovanie zložitejšie). Pre naše účely použijeme údaje o podnikoch pôsobiacich v priemysle SR, ktoré sú vo vlastníctve:

- súkromnom tuzemskom (1335 podnikov v roku 2014, 118 337 zamestnancov)
- zahraničnom (780 podnikov v roku 2014, 197214 zamestnancov)
- súkromnom medzinárodnom (241 podnikov v roku 2014, 45 528 zamestnancov).

Údaje pri jednotlivých kategóriách uvádzame preto, aby sme preukázali, že všetky tri kategórie sú významné. Nezaobráame sa zvyšnými, malými kategóriami podnikov (štátne podniky, obecné, družstevné a pod.).

Prehľad niekoľkých základných parametrov každej z týchto troch skupín prináša tabuľka 1. Už

na prvý pohľad sa líšia predovšetkým ukazovatele produktivity práce. V podnikoch so zahraničným či medzinárodným vlastníctvom pripadá niekoľkonásobne viac tržieb na jedného pracovníka - o tom hovorí rozdiel v produktivite. Produkcia však má trochu inú štruktúru: v podnikoch s tuzemským vlastníctvom je vyšší podiel pridanej hodnoty v hodnote produkcie. Obe zmienené skutočnosti možno bez väčších problémov interpretovať:

- 1) Veľmi výrazný predstih podnikov v zahraničnom vlastníctve v produktivite súvisí s tým, že ide o veľké podniky s masovou výrobou, špičkovými technológiami, vysokou kapitálovou vybavenosťou a s dobrou pozíciou na globálnych trhoch. Menšie podniky v tuzemskom vlastníctve môžu sotva dosahovať takúto úroveň produktivity, môže sa k nej ale postupne aspoň priblížiť (často v pozícii dodávateľov týchto nadnárodných gigantov).
- 2) Vyššia miera pridanej hodnoty v podnikoch s tuzemským vlastníctvom môže súvisieť s charakterom ich činnosti a tzv. fragmentáciou produkčného reťazca. S určitým zjednodušením možno tvrdiť, že veľké priemyselné podniky v zahraničnom alebo medzinárodnom vlastníctve sa orientujú v SR na špecifický fragment (stupeň produkcie), ktorým je montáž. Tento fragment má obvyčajne nízku mieru pridanej hodnoty (nízky podiel pridanej hodnoty na objeme produkcie), ale pri veľkých celkových objemoch aj veľkých objemoch prepočítaných na pracovníka. Menšie podniky v tuzemskom vlastníctve nie sú takto špecializované, samé pokrývajú väčšiu časť výrobného reťazca - tým by sa dala vysvetliť ich vyššia miera pridanej

¹ Problematike diferencií vo výkonnosti segmentov podnikov a dopadov takýchto diferencií v slovenskej ekonomike sa venovali napr. práce:

Okáli, I. (2015): *Štruktúrne zmeny, produktivita práce a priebeh reálnej konvergencie*. In: Morvay, K. a kol.: *Pohľady na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky III*. Ekonomický ústav SAV, Bratislava.

M.E.S.A. 10 (2005): *Výkonnosť a konkurencieschopnosť Slovenska v integrovanej Európe*. ISBN: 80-89177-06-9. M.E.S.A. 10, Bratislava.

² Štatistický úrad SR: *Ročenky priemyslu SR* (viaceré vydania).

Tabuľka 1: Vybrané ukazovatele priemyselných podnikov podľa typu ich vlastníctva

Produktivita práce počítaná z tržieb (EUR)						
	1996	1999	2002	2005	2010	2014
Súk. tuzemské	24 383	30 474	44 848	55 640	85 666	108 798
Zahraničné	37 316	45 556	80 820	124 421	181 295	222 889
Súk. medzinárodné	51 691	95 099	151 088	202 428	268 254	301 754
Priemerná mesačná mzda (EUR)						
Súk. tuzemské	271	348	435	545	729	867
Zahraničné	309	387	504	690	865	1079
Súk. medzinárodné	300	419	633	781	1028	1120
Pridaná hodnota (tis. EUR)						
Súk. tuzemské	1 796 523	2 175 780	2 519 612	2 592 977	2 573 692	3 302 677
Zahraničné	122 790	465 223	1 035 268	2 829 285	4 230 484	6 882 126
Súk. medzinárodné	512 302	937 171	1 979 303	2 429 860	3 289 107	2 155 638
Miera pridanej hodnoty (pridaná hodnota/ produkcia)						
Súk. tuzemské	26,1	25,4	25,7	26,2	25,7	27,2
Zahraničné	25,1	26,8	21,8	21,0	16,4	16,3
Súk. medzinárodné	21,3	19,8	19,2	17,6	18,9	16,1

Prameň: Štatistický úrad SR (Ročenky priemyslu SR) a vlastné výpočty

hodnoty (vyšší podiel PH na produkcii, ale pri nižších celkových objemoch aj nižších objemoch prepočítaných na pracovníka).

Pre ľahšie porovnanie potom v grafoch 1 a 2 pracujeme s pomerovými ukazovateľmi, kde parametre podnikov v zahraničnom alebo medzinárodnom vlastníctve dávame do pomeru k parametru podnikov v tuzemskom vlastníctve. (Parametre podnikov v tuzemskom vlastníctve sú vždy v menovateli zlomku a teda čím je hodnota väčšia ako 1, tým je väčší predstih podnikov v zahraničnom alebo medzinárodnom vlastníctve v danom ukazovateli).

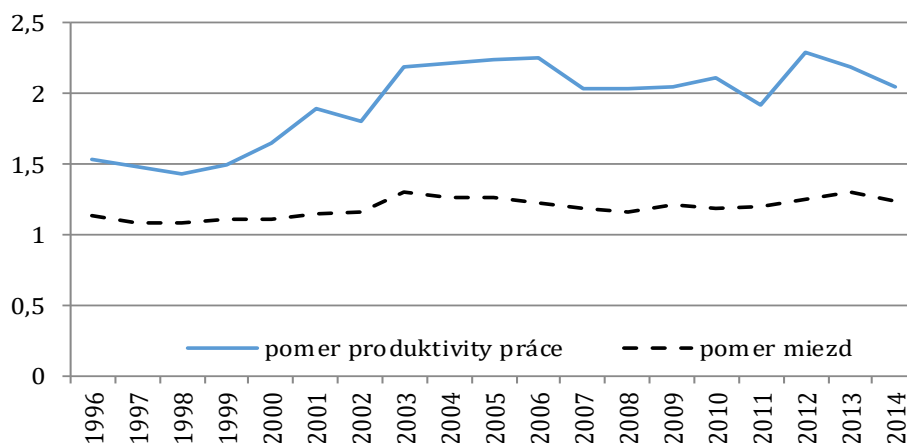
Parametre podnikov rozčlenených podľa typu vlastníctva sa výrazne líšia a zatiaľ nemožno hovoriť o nejakej jasnej tendencii zblížovania. V závere sledovaného obdobia síce badáme náznak takéhoto zblížovania, zatiaľ to však ťažko nazvať nejakou jasnou tendenciou.

Je zjavné, že produktivita práce v podnikoch so zahraničným alebo medzinárodným vlastníctvom je dvoj- až štvornásobne vyššia ako v podnikoch s domácim vlastníctvom (grafy 1 a 2, pomer produktivity kolíše okolo

hodnoty 2 v podnikoch so zahraničným vlastníctvom a okolo hodnôt 3 až 4 v podnikoch s medzinárodným vlastníctvom). Hoci produktivita je násobne vyššia, mzda je v týchto skupinách iba trochu vyššia ako v podnikoch s domácim vlastníctvom (asi 1,2 až 1,5 - násobok úrovne miezd v podnikoch s tuzemským vlastníctvom - prerušovaná čiara v grafoch 1 a 2). Tento jav však nie je prevrápaním.

Ak v priemyselných podnikoch jednej krajiny existuje skupina s vysokou produktivitou a skupina s nízkou produktivitou, bolo by naivné očakávať, že v rovnakej proporcii sa budú líšiť aj mzdy v týchto skupinách podnikov. Vysokoproduktívnemu podniku stačí

Graf 1: Porovnanie produktivity práce a miezd v podnikoch so zahraničným vlastníctvom (ZV) s podnikmi so súkromným tuzemským vlastníctvom (TV) (pomer hodnoty v podnikoch v ZV k hodnote v podnikoch v TV)

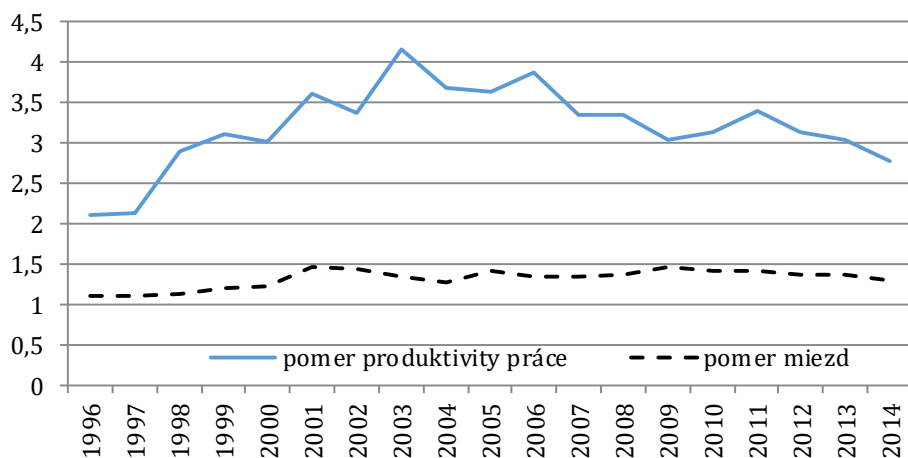

Prameň: Štatistický úrad SR (Ročenky priemyslu SR) a vlastné výpočty

platiť mierne vyššiu mzdu ako platí nízkoproduktívny podnik. To stačí k tomu, aby bol vysokoproduktívny

podnikov. Vysokoproduktívnemu podniku stačí platiť mierne vyššiu mzdu ako platí nízkoproduktívny podnik. To stačí k tomu, aby bol vysokoproduktívny podnik konkurencieschopný na trhu práce a vedel si získavať pracovníkov. Ak teda v ekonomike existuje rozsiahly sektor zaostávajúci v produktivite, tak sa udržiava relatívne nízka úroveň miezd aj napriek tomu, že v ekonomike sú prítomné aj podniky s mimoriadne vysokou produktivitou.

Graf2: Porovnanie produktivity práce a miezd v podnikoch s medzinárodným vlastníctvom (MV) s podnikmi so súkromným tuzemským vlastníctvom (TV) (pomery hodnôt v podnikoch v MV k hodnote v podnikoch v TV)

Prameň: Štatistický úrad SR (Ročenky priemyslu SR) a vlastné výpočty

podnik konkurencieschopný na trhu práce a vedel si získavať pracovníkov. Ak teda v ekonomike existuje rozsiahly sektor zaostávajúci v produktivite, tak sa udržiava relatívne nízka úroveň miezd aj napriek tomu, že v ekonomike sú prítomné aj podniky s mimoriadne vysokou produktivitou.

Dôležité je, aby dochádzalo k postupnému prenášaní vysokej produktivity aj do sektora tých nízkoproduktívnych podnikov. Podpora takejto „nákazy vysokou produktivitou“ má byť jedným z cieľov priemyselnej politiky.

Je zjavné, že produktivita práce v podnikoch so zahraničným alebo medzinárodným vlastníctvom je dvoj - až štvornásobne vyššia ako v podnikoch s domácim vlastníctvom (grafy 1 a 2, pomer produktivity kolíše okolo hodnoty 2 v podnikoch so zahraničným vlastníctvom a okolo hodnôt 3 až 4 v podnikoch s medzinárodným vlastníctvom). Hoci produktivita je násobne vyššia, mzda je v týchto skupinách iba trochu vyššia ako v podnikoch s domácim vlastníctvom (asi 1,2 až 1,5- násobok úrovne miezd v podnikoch s tuzemským vlastníctvom - prerušovaná čiara v grafoch 1 a 2). Tento jav však nie je prekvapením.

Ak v priemyselných podnikoch jednej krajiny existuje skupina s vysokou produktivitou a skupina s nízkou produktivitou, bolo by naivné očakávať, že v rovnakej proporcii sa budú líšiť aj mzdy v týchto skupinách

Optiku možno aj otočiť: nízkoproduktívny sektor nemôže vyplácať podstatne nižšiu mzdu ako vysokoproduktívny sektor, lebo by stratil svoju konkurencieschopnosť na trhu práce. Interakcie nízkoproduktívneho a vysokoproduktívneho sektora (ak sú obidva sektory dosť významné) vedú k tomu, že sa vzájomne „nakazia“ svojou cenou práce - spoločne totiž vystupujú na trhu práce so snahou zabezpečiť a udržať si pracovnú silu.

Zvyššie uvedené vyplýva, že v priemysle SR pretrvávajú spoločná existencia dvoch výkonnostne odlišných segmentov: narastá váha vysokoproduktívnych podnikov v zahraničnom vlastníctve (sú dominantné v objeme pridanej hodnoty aj v počte zamestnancov) a klesá váha menej produktívnych podnikov v tuzemskom vlastníctve. Oba segmenty sú však významné.

Skutočnosť, že časť podnikov má niekoľkonásobne vyššiu produktivitu ako iná časť, nemôže znamenať niekoľkonásobne inú mzdu. Pre budúcu priemyselnú politiku je výzvou napomáhať prenikaniu vysokej produktivity do zaostávajúcich segmentov priemyselných podnikov. očakávať, že Zrejme netreba očakávať, že sa tieto rozdiely vyrovnajú. Je však dôležité, aby firmy so špičkovou produktivitou dávali stimuly pre „slabší segment“ a aby aj tu existovali prejavy konvergenencie.

V tejto sérii príspevkov sa chceme pravidelne venovať zaujímavým momentom vývoja ekonomiky Slovenska, ktoré sa z dnešného pohľadu zdajú už ako mimoriadne, zlomové alebo kontroverzné. Primárne sa chceme venovať javom, ktoré súviseli s transformáciou bývalej socialistickej ekonomiky na trhovú ekonomiku úspešne integrovanú do EÚ. Mnohé z týchto momentov už upadli do zabudnutia, v určitom období však „hýbali spoločnosťou“. A keď ich chápeme a vnímame, môžeme lepšie rozumieť aj fungovaniu dnešnej ekonomiky. Každá ekonomika totiž má svoju pamäť...

Cenový šok na začiatku reforiem: prečo ceny prudko vyskočili nahor?

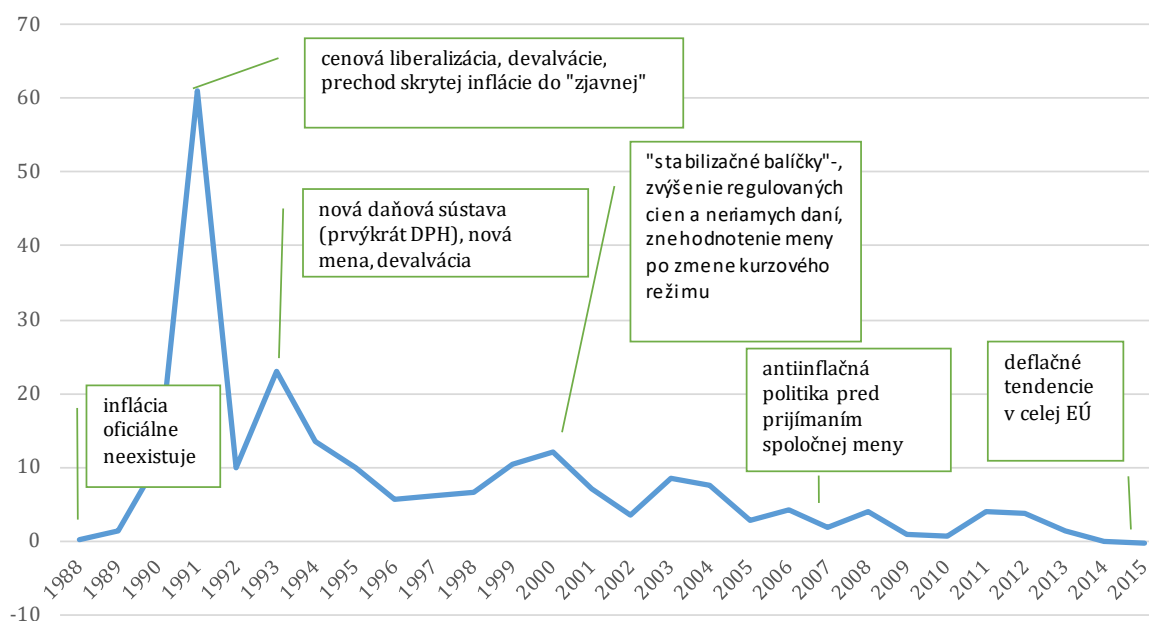
Karol Morvay
KHP, NHF, EUBA

V súčasnosti, keď sa stretávame skôr s poklesom cenovej hladiny (miernou defláciou), pôsobí trochu provokatívne ak pripomenieme, že slovenská ekonomika má skúsenosť aj s razantným inflačným šokom. Cesta k dnešnej kludnej (možno až príliš kludnej?) cenovej hladine v SR viedla cez prudké cenové výkyvy vyvolané „uvoľňovaním“ cien spod štátnej regulácie, úpravami daňového systému, politickými zásahmi do cien, úpravami výmenného

výkyvov v cenovej hladine (1990-2004). Približne po roku 2005 sa už výkyvy v miere inflácie výrazne zmierňujú, objavujú sa hodnoty podobné tým vo vyspelých trhovách ekonomikách. Tu sa zameriame na inflačný šok na začiatku transformácie (v prípade SR ide hlavne o rok 1991).

Z grafu 2 možno vyčítať, že skok v cenovej hladine bol sprievodným javom transformácie v celom súbore

Graf 1: Vývoj miery inflácie v SR
(priemerné ročné miery inflácie merané CPI, v %)

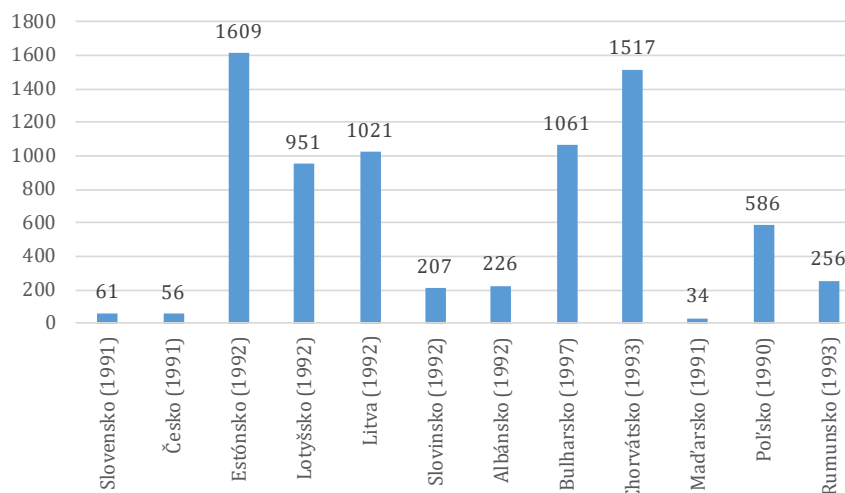
Prameň: Údaje IMF (World Economic Outlook), komentáre autora

kurzu a pod. V grafe 1 možno pozorovať niekoľko odlišných období: na začiatku (pred rokom 1990) inflácia priznávaná nebola, existovala skôr v skrytej forme. Následne prichádza obdobie prudkých

krajín strednej a východnej Európy (SVE). Maximálna miera inflácie v SR (61% v roku 1991) patrila ešte k tým najmiernejším v regióne! Zdanlivo najmiernejší bol inflačný skok v Maďarsku. Naozaj len zdanlivo: v Maďarsku bol nárast cien rozložený do viacerých rokov (menší skok, zato ale opakovane), kým v SR alebo ČR bol tento skok výraznejší, ale koncentrovaný do jedného roka.

Graf 2: Rozsah inflačného šoku na začiatku transformácie v krajinách strednej a východnej Európy

(najvyššia hodnota priemernej ročnej miery inflácie po spustení transformácie, v %)

Prameň: IMF (World Economic Outlook)

Tento cenový šok v súbore krajín SVE nemožno interpretovať bez vysvetlenia princípu tzv. nedostatkového ekonomiky a pripomenutia fungovania tzv. skrytej inflácie. Nedostatková ekonomika, ktorá bola typickým javom v socialistickej spoločnosti, znamenala veľmi zjednodušene asi toto:

- Existuje neuspokojený dopyt. Dopyt prevyšuje ponuku (tzv. previs dopytu). Kupujúci síce majú za čo kupovať, chýba však žiadaný tovar (ten sa doma nevyrába, ani sa nedováža). Štátom regulovaná ponuka slabo reaguje na dopyt, ponúka málo žiadaných tovarov. Dovoz je tiež štátom regulovaný a tiež nedokáže pružne reagovať. Vzniká buď absolútny nedostatok (tovar chýba) alebo štruktúrny nedostatok (tovaru je relatívne dosť, ale v inej štruktúre - kupujúci robí nútenú substitúciu a kupuje niečo iné). Tieto javy podrobne analyzoval J. Kornai (1988, 1990).
- S predchádzajúcim bodom úzko súvisí druhý jav: štátna regulácia cien a dotovanie cien. Ceny nereagujú na trhovú situáciu, lebo sú úradne stanovené. Ceny hlavných základných spotrebných komodít sú držané zámerne nízko (cena sleduje aj sociálny cieľ - cenovú dostupnosť tovarov). Tieto ceny boli aj pod úrovňou výrobných nákladov, štát ceny dotoval pre udržanie produkcie pri nízkej cene. To napomáha fenoménu nedostatkového ekonomiky (nízka, štátom regulovaná cena

vyvoláva nadmerný dopyt po tomto tovare - ten je však nedostatočne ponúkaný).

- Nevyhnutne vzniká tzv. skrytá inflácia. Tovar je síce cenovo dostupný, ale nedostatkový. Kupujúci dáva úplatky predávajúcemu s cieľom zabezpečiť pre seba tovar, kupujúci sa obracia na „čierny trh“ alebo stráca čas „zháňaním“ tovaru. Reálna cena (so zarátaním ceny času kupujúceho, úplatkov a pod.) je vyššia ako oficiálna cena tovaru.

Čo sa nevyhnutne musí stať, ak sa v uvedenej situácii ceny uvoľnia (liberalizácia cien) a uvoľní sa zahraničný obchod (liberalizácia zahraničného obchodu)?

Je asi pochopiteľné, že v momente odstránenia štátnej kontroly cien a dotovania cien musí cenová hladina skočiť nahor. Skrytá inflácia sa preleje do svojej viditeľnej, zjavnej a ľahko merateľnej podoby. A odstránenie štátnej kontroly zahraničného obchodu prinesie prudký rast dovozu (veď je „hlad po tovare“). Ak chceli vlády v takejto situácii zastaviť inflačnú vlnu, stáli pred nimi dve naliehavé výzvy:

- 1) Reštriktívnou makroekonomickou politikou tlmieť dopyt a pôsobiť antiinflačne
- 2) Sfunkčniť trhy čím skôr a odstrániť fenomén nedostatkového ekonomiky

Od úspechu týchto politík záviselo, ako rýchlo sa ekonomiky vysporiadali s inflačným šokom. Pravda, v niektorých štátoch SVE sa k vyššie spomínaným vysvetľujúcim faktorom pridali ďalšie: politická nestabilita až rozvrat, pád peňažného systému krajiny, ozbrojené konflikty....

Aj relatívne menší inflačný skok v bývalom Československu mal svoje vážne dôsledky. Po rokoch oficiálne neexistujúcej inflácie prišlo k dramatickému zdvihnutiu cenovej hladiny a poklesu kúpnej sily obyvateľstva, čo prispelo k tzv. transformačnej depresii ako aj k politickému posilneniu subjektov, ktoré využívajúc obavy obyvateľstva ponúkali iné - a medzi nimi aj bizarné cesty transformácie ekonomiky. K tomu však už v iných dieloch tohto seriálu.

Nepriame súvislosti v ekonomike: ako ich odhaliť a preskúmať?

Martin Lábaj
KHP, NHF, EUBA

Recenzia knihy:

Miller, R. E. – Blair, P. D. 2009. *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions*. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0-521-73902-3

Ak sa chce niekto zaoberať analýzou štruktúry ekonomiky a nepriamych súvislostí v národnom hospodárstve, ktoré nie sú zachytené v jednoduchých pomerových ukazovateľoch, tak v jeho knižnici by nemala chýbať učebnica od autorov R. E. Millera a P. D. Blaira „Input-Output

Analysis: Foundations and Extensions“ (2009). Učebnica obsahuje jednak úplné základy input-output analýzy a vysvetlenie údajov, ktoré sú k nej potrebné, ako aj rozšírenia o rôzne aspekty, ktoré sú užitočné pre výskum v tejto oblasti. Je tak vhodná nie len pre tých, ktorí o input-output analýze počujú prvý krát a výsledky, ktoré prostredníctvom nej môžeme získať ich provokujú natolko, že sa o nej chcú dozvedieť viac, ale aj pre skúsených odborníkov, ktorí majú zvládnuté základy a štandardné modely, no chceli by túto metódu uplatniť v novej oblasti. Napríklad pri analýze nepriamych súvislostí medzi ekonomickým

rozvojom a životným prostredím, pri analýze regionálnych súvislostí v ekonomike a zostrojení regionálnych input-output tabuliek, alebo pri rozklade zmien v ekonomike na príspevky jednotlivých faktorov, či pri analýze globálnych hodnotových reťazcov prostredníctvom medzinárodného toku tovarov a služieb. Pre porozumenie maticovým zápisom v učebnici je dobré mať absolvovaný aspoň základný

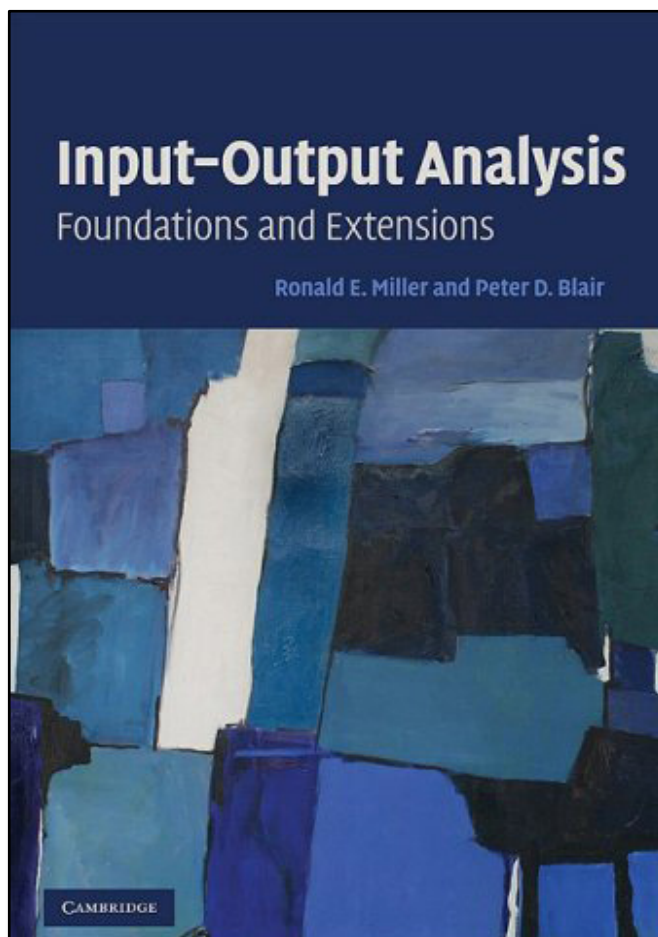
kurz lineárnej algebry, aj keď ich čítanie uľahčuje dodatok špeciálne venovaný vektorom, maticiam a základným operáciám s nimi. Okrem toho je v celom texte nespočetné množstvo jednoduchých ilustrácií a príkladov ekonomík s dvoma či troma sektormi,

na základe ktorých sa dajú spraviť komplexné analýzy pre skutočné ekonomiky v členení na množstvo odvetví. Učebnicu sprevádza aj webová stránka, na ktorej sú riešenia k zadaniam jednotlivých príkladov, ale aj tabuľky, ktoré v nej boli použité.

Najnovšie poznatky z input-output analýzy sú zachytené vo vedeckých časopisoch. Učebnica Millera a Blaira však poskytuje výborný prehľad o rôznych rozšíreniach input-output analýzy zasadených do historického kontextu, čo umožňuje ľahšie porozumieť súčasnému výskumu a jeho smerovaniu. Ako príklad možno uviesť problematiku toho, ako z národných input-output

tabuliek vytvoriť regionálne input-output tabuľky, či ako analyzovať toky pridanej hodnoty v globálnej ekonomike.

K input-output analýze existuje množstvo zahraničnej ale aj slovenskej literatúry. No ak chcete mať k tejto problematike jednu knihu, kde budete mať všetko pokope, tak učebnica od Millera a Blaira je určite tou správnou voľbou.

Fiškálna kapacita¹ - je potrebná alebo zbytočná?

Daniela Pobudová
KHP, NHE, EUBA

V dňoch 9. a 10. septembra sa v Bratislave uskutočnilo neformálne zasadnutie ministrov pre hospodárske a finančné záležitosti (ECOFIN), ktorého hlavným cieľom bolo riešiť budúcnosť hospodárskych politik EÚ, otázky súvisiace s prehĺbením hospodárskej a menovej únie, navrhnutie vhodného fiškálneho nástroja a Investičného plánu pre Európu. Spoločná menová politika, ktorú vykonáva európska centrálna banka adekvátne nereaguje na lokálne hospodárske prepady, ktoré zasiahnu len niektorú z krajín, nakoľko je zameraná na eurozónu ako celok, a rovnako aj národné rozpočtové politiky sú limitované európskymi rozpočtovými pravidlami. Zabezpečenie zodpovednej fiškálnej disciplíny na národnej úrovni a zároveň vytvorenie fiškálneho nástroja, ktorý absorbuje makroekonomické šoky na centrálnej úrovni, bolo snahou neformálneho stretnutia. Návrh slovenského rezortu financií pre spoločný rozpočet eurozóny, ktorý by pomáhal menovej únii vyrovnávať hospodárske nerovnováhy však zostal bez odozvy.

Jednotná menová politika nerieši problémy krajín v rôznych fázach ich hospodárskych cyklov, a vzhľadom na to, že členské štáty eurozóny sa už nemôžu prispôbovať šokom prostredníctvom nominálneho kurzu, by mala byť zabezpečená absorpcia asymetrických šokov na úrovni eurozóny. U symetrických šokov je jednotná menová politika všeobecne dostačujúca, avšak stáva sa stále menej efektívnou v situácii s takmer nulovými úrokovými

¹ Nadnárodný rozpočtový nástroj, ktorý prostredníctvom nižšie definovaných mechanizmov vplýva na zmiernenie hospodárskych výkyvov v jednotlivých krajinách HMÚ.

Komentár sa opiera o nasledovné zdroje:

- 1 Inštitút finančnej politiky (2016) „Potrebuje Eurozóna spoločnú fiškálnu kapacitu“, Diskusná štúdia 1, Ministerstvo financií SR, Inštitút finančnej politiky, September 2016
- 2 Lehuta, M. (2016), *Nápad o rozpočte pre eurozónu ministrov nepresvedčil*, TREND, September 2016, číslo 37.
- 3 *Deepening the EMU – fiscal pillar*, Presidency Issues note, Informal ECOFIN, September 2016
- 4 *Future of economic policies in the EU*, Presidency Issues note, Informal ECOFIN, September 2016
- 5 *Towards a more certain tax environment: fighting BEPS, improving certainty and fighting tax crime and terrorism*, Presidency Issues note, Informal ECOFIN, September 2016
- 6 *The Investment Plan for Europe in the near future*, Presidency Issues note, Informal ECOFIN, September 2016

sadzbami. Pri spoločnej menovej politike v prípade asymetrických šokov, kedy sú na jednej strane zasiahnuté len niektoré krajiny a druhým sa darí, je jednotná menová politika nevyhovujúca pre obe strany, nakoľko pre jednu je prísna a pre druhú uvoľnená. V niektorých prípadoch môže spôsobiť aj riziko prehĺbenia makroekonomických nerovnováh, kedy jednotne stanovená úroková sadza môže pôsobiť reštriktívne v podchladenej ekonomike, a naopak v krajinách s aktivitou nad potenciálom môže zase znásobovať jej prehrievanie. V takejto situácii by existencia fiškálnej kapacity znížila tlak na centrálnu banku, aby sa zapojila do nekonvenčnej menovej politiky. Dochádzalo by k presunu prostriedkov z prehrievajúcich sa ekonomík do ekonomík, ktoré v danom momente čelia hospodárskemu prepadu. Vyrovnaný rozpočet fiškálnej kapacity by sa dosiahol tak, že schodky z obdobia krízy by museli byť kompenzované prebytkami v priebehu hospodárskej expanzie. Fiškálna kapacita však nesmie predstavovať skrytú formu stálych prevodov z jednej časti Únie do druhej a je potrebné vyhnúť sa morálnemu hazardu, pretože európske fiškálne mechanizmy nesmú kompenzovať nedostatok úsilia ktoréhokoľvek členského štátu.

V diskusii boli predstreté návrhy pre rozšírenie úloh európskeho rozpočtu a jeho mechanizmov, ktoré by fungovali na automatickej báze. Medzi tie patrí jednoduchý stabilizačný fond - „**Rainy day fund**“, alebo fond na horšie časy, ktorý by sa sústredil na poskytovanie podpory v „daždíových dňoch“ a bol financovaný z ročných príspevkov, alebo príspevkov od členských štátov zaplatených v časoch expanzie. Fond by poskytoval prostriedky pre členské štáty, ktoré sa prostredníctvom makroekonomického šoku dostali pod svoj potenciál. Návrh platieb vychádza z indikátoru produkčnej medzery. Komplikáciou pri tomto návrhu sa však stáva revízia odhadov potenciálneho rastu, nakoľko je vždy potrebné uskutočniť komplexnú analýzu, aby sa vedelo zodpovedne odhadnúť kedy a do akej miery je ekonomika prehriata, prípadne „podchladená“.

Európska schéma poistenia v nezamestnanosti predstavuje ďalšiu z navrhnutých možností pri obmedzovaní prepadu súkromného dopytu počas

recesie. Vládne výdavky prostredníctvom dávok v nezamestnanosti fungujú automaticky a v prípade poklesu zamestnanosti aj proti - cyklicky. Dávky v nezamestnanosti v členských štátoch by európska schéma vyplácala len dočasne a do určitej miery (napr. % predošlej mzdy). V navrhovanom spôsobe je problematickou miera harmonizácie národných dávok, nakoľko medzi jednotlivými členskými štátmi existujú značné rozdiely, a v prípade harmonizácie parametrov smerom k priemeru by muselo viacero krajín zvýšiť štedrosť svojich národných schém a zároveň aj previazanosť s daňovými a penzijnými systémami.

Európske zaistenie národných schém poistenia v nezamestnanosti, pri ktorom by existoval fond poskytujúci zaistenie len v prípade výraznejších šokov, inak by systém ponechal národné schémy poistenia v nezamestnanosti jednotlivým členským krajinám. Zo spoločného stabilizačného fondu by sa transfery spustili len v prípade prekročenia krátkodobej nezamestnanosti, ktorá v danej krajine prekročila dlhodobý priemer. Do fondu by prispievali krajiny s výrazným poklesom krátkodobej nezamestnanosti, ktorá pomerne dobre kopíruje cyklický vývoj ekonomiky.

Obzvlášť užitočným, najmä pri symetrických šokoch, by sa mohol stať Spoločný investičný fond, pretože by zvyšoval objem investícií v čase, keď by boli súkromné investície klesajúce, čím by bolo možné vykonať veľké infraštruktúrne projekty. Investičný plán pre Európu bol prijatý Komisiou v roku 2014. Slovenské predsedníctvo sa usiluje o maximálne využitie a posilnenie potenciálu Európskeho fondu pre strategické investície (EFSI), ktorý sa ukazuje ako účinný nástroj na zvýšenie miery investícií v EÚ. EFSI je tak na dobrej ceste k dosiahnutiu svojho konečného cieľa a to mobilizovať 315 miliárd eur investícií v najbližších troch rokoch. Podľa posledných údajov skupinou EIB (19. júla 2016) 20,4 miliárd eur na

financovanie EFSI už bolo schválených Európskou investičnou bankou a Európskym investičným fondom s odhadovaným celkovým investičným dopadom viac ako 115 miliárd eur. Väčšina projektov, ktoré boli schválené, je v oblasti energetiky či výskumu a vývoja. Komisia oznámila svoj zámer predložiť legislatívny návrh, ktorým sa predlžuje trvanie EFSI až do roku 2020.

S pokračujúcou stagnáciou ekonomiky a zjavnými rizikami vyplývajúcimi z finančnej kriminality, vrátane financovania terorizmu, objavili sa aj ďalšie oblasti, ktoré je nevyhnutné riešiť, t. j. potreby zabezpečenia daňovej istoty, ktorá podporuje atraktivitu EÚ. Daň z neistoty môže priamo ovplyvniť domáce investície a tým aj produktivitu, rovnako ako cezhraničný obchod a priame zahraničné investície. Aby bola zaistená vyváženosť a podpora priaznivého prostredia pre obchod a investície, sú potrebné opatrenia na podporu riešenia prípadov dvojitého zdanenia, napríklad prostredníctvom vzájomných dohôd a postupov. Neistota bude vždy existovať, ale vlády môžu navrhnúť daňovú politiku a stratégiu daňovej správy s cieľom znížiť daňové neistoty tým, že odsúhlasia komplexný balík opatrení, ktoré sa budú vykonávať koordinovane. Transparentnosť by mohol priniesť aj nový návrh spoločného európskeho konsolidovaného základu korporátnej dane.

Nízka efektívnosť trhových mechanizmov a nedostatočne zosúladené ekonomické cykly budú vytvárať neustálu nerovnováhu, ktorá si prioritne vyžaduje nájdenie stabilizačného nástroja na nadnárodnej únii. Spoločná fiškálna kapacita však nemôže byť všeliakom. Názory jednotlivých krajín na spoločné fiškálne nástroje sú rozdielne. Kým jedna skupina štátov vyžaduje vytvorenie nástrojov na spoločné zdieľanie rizík z neočakávaných makroekonomických šokov, druhá skupina uprednostňuje lepšiu implementáciu už existujúcich pravidiel.

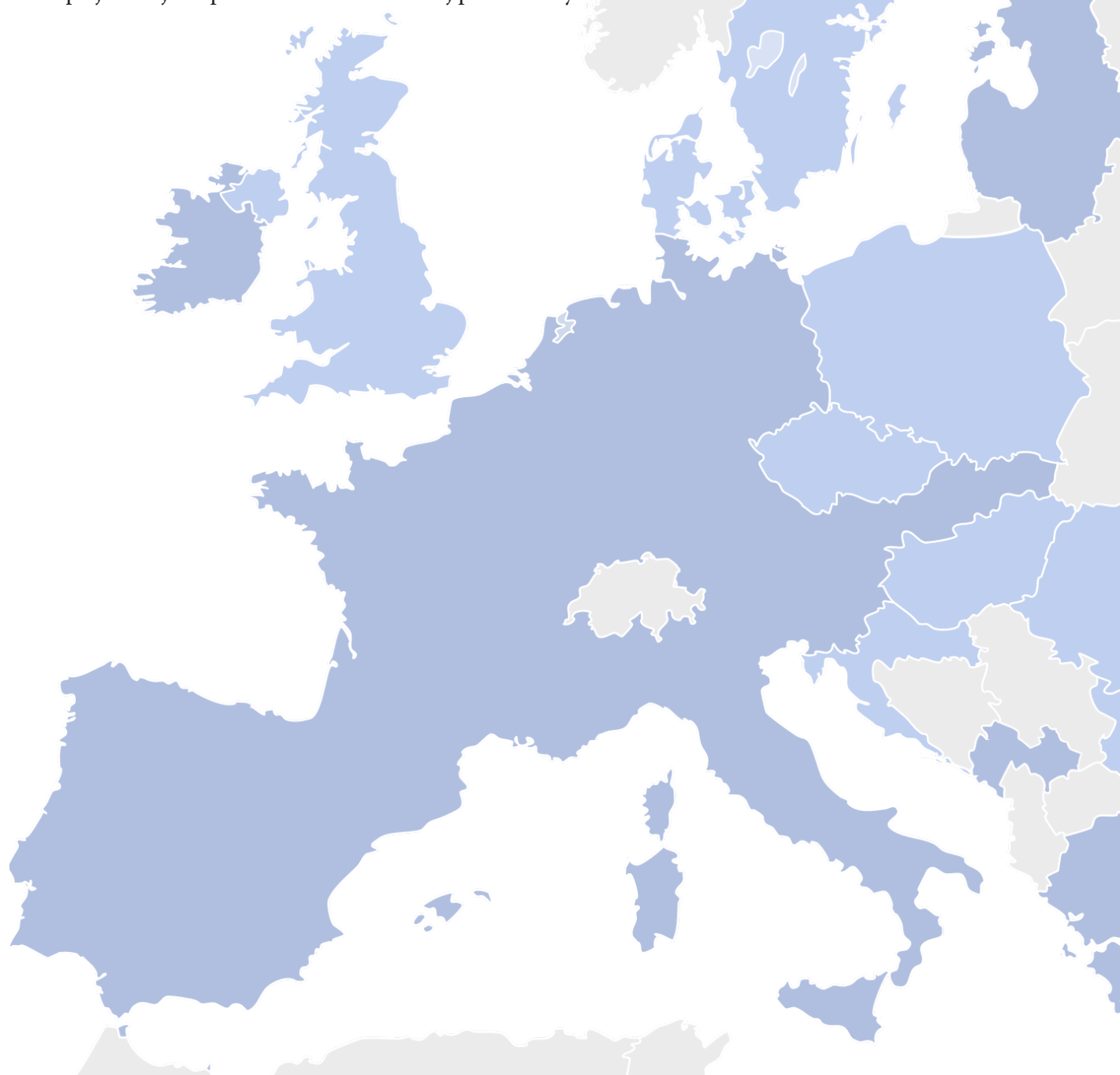
Číslo, ktoré nás zaujalo!

Daniela Pobudová
KHP, NHF, EUBA

10,1 %

Je to miera nezamestnanosti v eurozóne v júli 2016 (prameň: Eurostat). Túto výšku dosahuje aj napriek tomu, že zamestnanosť v eurozóne rastie rýchlejšie, ako sa očakávalo, najmä však v krajinách, ako je Nemecko a Španielsko, ktoré zreformovali svoj trh práce a zvýšili tak jeho flexibilitu. K rastu zamestnanosti pomohli aj skrátené pracovné úväzky a expanzia niektorých služieb. Väčšina nových pracovných miest vznikla v sektore služieb, kde produktivita práce rastie pomalšie, ako vo výrobnej sfére, čo sa prejavilo aj na spomaľovaní rastu celkovej produktivity.

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
Ekonomickej univerzity v Bratislave

